UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Nikola Holubcová

Důsledky porušení předpisů o dokazování pro účinnost důkazů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má **114 423 znaků** včetně mezer.

_____

Nikola Holubcová

V Praze dne

Poděkování

Na tomto místě bych předně ráda poděkovala JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, a to zejména za jeho cenné a inspirativní rady, poznámky a ideje, bez kterých by nebylo možné tuto diplomovou práci zdárně dokončit a odevzdat.

Obsah

1. Úvod 6

2. Obecné zásady dokazování 9

2.1. Zásada presumpce neviny 11

2.2. Zásada vyhledávací 12

2.3. Zásada ústnosti 13

2.4. Zásada bezprostřednosti 13

2.5. Zásada volného hodnocení důkazů 14

2.6. Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností 14

2.7. Dílčí závěr 15

3. Předmět a rozsah dokazování 16

3.1. Okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé 16

3.2. Okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání 17

3.3. Okolnosti důležité pro postup trestního řízení 17

4. Stádia procesu dokazování 18

4.1. Dokazování v přípravném řízení 18

4.3. Dokazování před soudem 22

5. Zákonnost důkazů a nezákonnost důkazů 30

6. Absolutní a relativní neúčinnost důkazů 35

6.1. Výslech obviněného 36

6.2. Výslech svědků 38

6.3. Znalecký posudek 39

6.4. Další věcné důkazy 41

6.5. Důkazy získané z operativně pátrací činnosti 42

7. „Fruit of the poisonous tree doctrine" aneb srovnání s americkým trestním právem 47

7.1. Fruit of the poisonous tree 47

7.2. Dílčí závěr 50

8. Závěr 51

Seznam zkratek 54

Seznam použitých zdrojů 55

Důsledky porušení předpisů o dokazování pro účinnost důkazů 58

Klíčová slova 59

Breach of evidence rules and its consequences for the effectiveness of evidence 60

Keywords 61

1. Úvod

Téma pro mou diplomovou práci jsem si vybrala během mé studentské praxe na Ministerstvu spravedlnosti ČR, Odbor odškodňování. Tento Odbor Ministerstva spravedlnosti ČR řeší převážně vzniklou újmu z trestního řízení v souladu se zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím, nebo nesprávným úředním postupem. Během výkonu této studentské praxe jsem se pravidelně setkávala s tím, že judikatura soudů nemá jednoznačný pohled na zákonnost a z ní vyplývající případnou absolutní, či relativní neúčinnost důkazů. Účinnost důkazů je chápána právní vědou jako určité východisko hodnocení důkazů, zákonnost je poté jedním z kritérií tohoto hodnocení.[1] Co v jedné trestní věci ještě bylo vyhodnoceno příslušným soudem jako vada řízení, která se dá zhojit, v jiné věci klidně mohlo jít o podstatnou vadu řízení, což mohlo vést ke zproštění obžalovaného v řízení o opravném prostředku.

Jak budu ve své diplomové práci řešit, v našem trestním řádu vládne zásada materiální pravdy. Zásadu materiální pravdy je možné vysvětlit jako hledání "objektivní pravdy", slovy zákonodárce také jako „zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností". Často ovšem právě zjišťování objektivní pravdy, při kterém je potřeba vyloučit veškeré pochybnosti, v souvislosti s nedostatečnou zákonnou úpravou určování zákonnosti důkazů, může vést ke značně nejednoznačným situacím. V mnoha trestních řízeních, které jsem mohla sledovat při své studentské praxi, došlo ke zproštění obžalovaného právě z důvodu, že došlo k pochybení v procesu dokazování a nebylo tak možné vyvrátit pochybnosti (nebylo možné dojít k objektivní pravdě) a ve světle zásady *in dubio pro reo* došlo ke zproštění obžalovaného. Judikatuorou soudů je dovozeno, že nárok na náhradu škody, jež byla způsobena zahájeným trestním stíháním, které bylo poté zastaveno, nebo pokud byla osoba, proti níž se vedlo trestní stíhání, zproštěna obžaloby, je uznatelný.[2]

Osobně se domnívám, že kdyby došlo ke komplexnější úpravě v této věci, nemuselo by být takových případů pochybení tolik. Je samozřejmě na místě se zabývat mimo jiné i konfliktem zájmů, v tomto případě konfliktem zájmu na trestním postihu pachatele a zájmu spočívajícím v ochraně lidských práv a svobod obžalovaného. Pro takové úvahy je primárně důležité zvážit

[1] NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 42. ISBN 80-210-1524-1.
[2] VOJTEK, Petr. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci, komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 65–66. ISBN 978-80-7179-644-2.

vážnost trestné činnosti a další aspekty, jak je přesvědčen i A. Nett. Čím vyšší je společenská závažnost trestné činností, tím více stoupá zájem na potrestání pachatele takové trestné činnosti.

V trestním řádu pro určování zákonnosti jako hodnoty důkazu a z ní vyplývající případné neúčinnosti (absolutní, či relativní) mnoho vodítek nenalezneme. Zásadní ustanovení, z kterého je třeba vycházet je ustanovení § 89 TŘ, které nás hned ve svém druhém odstavci seznamuje s lehce problematickou dikcí: „*Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.*" Z tohoto ustanovení tak vyplývá, že škála důkazních prostředků a z nich vyplývajících důkazů, může obsahovat cokoliv co může přispět k objasnění skutkového stavu bez důvodných pochybností. Jeden z mála explicitních mantinelů k této „důkazní svobodě" je zákonodárcem předpokládán v třetím odstavci daného ustanovení § 89 TŘ. Zde je stanoveno: „*Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.*" Můžeme tedy říct, že nezákonný důkaz s efektem absolutní neúčinnosti důkazu bude takový důkaz, který byl získán donucením, nebo hrozbou donucením. **Domnívám se, že taková zákonná úprava je pro účely trestního procesního práva zcela nedostatečná.**

Zákon rovněž vymezuje důkazní prostředky demonstrativním výčtem, což vyplývá opětovně z ustanovení § 89 odst. 2 TŘ. Důkazním prostředkem může být prakticky cokoliv, co splní zákonný proces dokazování. Kde hledat nějaké konkrétní vymezení toho, kdy bude případně nezákonný důkaz ještě vadou, kterou je možné zhojit, a kdy takový důkaz bude absolutně neúčinný? Taková otázka totiž není zákonodárcem zodpovězena a soudní praxe nemá na problematiku ucelený pohled. Za posledních 56 let po vstoupení TŘ do účinnosti bylo uveřejněno velice málo článků, které o věci pojednávají. Za přední odborníky, kteří se touto otázkou zabývali, můžeme považovat A. Netta, B. Repíka (z jehož vymezení kritérií nezákonnosti důkazů vycházíme dodnes), A. Růžka, případně J. Musila.

Dalším tématem této diplomové práce je "ovoce z otráveného stromu", jde tedy o takové důkazy, které byly nezákonně vyhledány, nicméně zajištěny byly již řádně v souladu s trestním řádem. Předpokládám, že v souladu s aktuálním názorem vědecké veřejnosti stále platí, že „*otrávený strom plodí zdravé ovoce*". V této diplomové práci bych se tak ráda zaměřila i na tuto problematiku a ověřila, zda tento můj předpoklad je pravdivý.

Co se týká koncepce této diplomové práce, diplomová práce je rozdělená celkem do 8 kapitol (včetně úvodu a závěru). První část budu věnovat obecnému vymezení principů

dokazování v trestním řízení a poté přejdu ke konkrétnímu vymezení pojmu **„zákonnost důkazů"** jako hodnota důkazu a **„účinnost důkazu"** jako určitý právní následek případné nezákonnosti. Vzhledem k tomu, že toto téma není úplně bohaté na zdroje a publikace, vycházím velkou měrou právě z kritérií určování zákonnosti, která zpracoval B. Repík. Tímto způsobem je tedy zhruba členěna i tato diplomová práce, nejde však o věrnou nápodobu. V úplném závěru své diplomové práce si dovolím krátké nahlédnutí do praxe v dané věci v USA, což pokládám za poměrně důležité, a to zejména z hlediska srovnání, které je dle mého názoru nutné k tomu, abych byla schopná dojít k nějakému východisku. Důvodem je rovněž to, že vývoj „nezákonnosti" důkazů v USA byl poměrně bouřlivý a dlouhý, a také z USA pochází termín **„Fruit of the poisonous tree doctrine**".

2. Obecné zásady dokazování

Úvodem je třeba si položit otázku, co to vůbec samotné dokazování je. Obecně se dá konstatovat, že v pojetí dnešního trestního řádu je dokazování naprosto klíčová činnost, která je orgány činnými v trestním řízení vykonávána. Trestní řád vychází primárně ze **zásady materiální pravdy**, což znamená, že dokazovací činnost orgánů činných v trestním řízení musí směřovat jedním cílem, a to nalézt objektivní pravdu, tedy zjistit skutkový stav bez důvodných pochybností. **Co je to vlastně objektivní pravda?** Tato otázka je jistě ve své podstatě i filozofická a celá řada autorů publikací, které ve své diplomové práci budu uvádět, na ni má jiný pohled, stejně tak pohlíží na otázku odlišně i laická veřejnost. Je ovšem zákonem stanovené, že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi vyplývajícími z trestního řádu, a to takovým způsobem, aby zjistily **pravdivý skutkový stav**. Ve většině případů není možné k materiální pravdě dojít přímo, orgány činné v trestním řízení tak k jejímu zjištění docházejí nepřímo, a to tak, že se seznamují se skutečnostmi vyplývajícími z průběhu procesu dokazování .

Zásadu formální pravdy, která stojí v opozici proti zásadě materiální pravdy, nelze neuplatnit ani ve chvíli, kdy by se podezřelý (později obviněný, obžalovaný) ke skutku plně doznal. **Vždy je potřeba zajistit objektivní pravdu.** Toto je definice základních zásad procesu dokazování v českém trestním řízení. Už zde je také možné detekovat drobné nuance, které budu později rozebírat ve smyslu zákonnosti důkazů a jejího vlivu na účinnost.

Dále je třeba si definovat další pojmy, které jsou pro proces dokazování klíčové, a to zejména z toho důvodu, že často i v akademických publikacích dochází ke směšování názvosloví. Považuji za klíčové definovat rozdíly mezi pojmy „důkaz" a „důkazní prostředek". Pojmem **„důkazní prostředek"** se rozumí zdroj, z něhož orgán činný v trestním řízení důkazy čerpá (např. určitá listina, výpověď svědka atd.). Touto formou orgán činný v trestním řízení nabývá poznatky potřebné pro řádné rozhodnutí ve věci samotné. Pojmem **„důkaz"** se poté rozumí **samotná informace,** tedy samotný výsledek plynoucí z procesních úkonů. Touto samotnou informací se orgán činný v trestním řízení přesvědčuje o skutečnostech důležitých pro rozhodnutí ve věci samotné, případně také o dílčích postupech v trestním procesu. Další pojem objevující se v problematice dokazování je pojem **„pramen důkazu"**, což je samotný nositel informace, z níž se čerpá poznatek, který je předmětem dokazování. Dá se tedy říct, že pramenem důkazu je nositel důkazu, ten může být osobou (např. svědek, obviněný, znalec aj.) nebo věcí (listina, předměty aj.).

Co se týče stádií dokazování, na počátku tohoto procesu stojí **vyhledávání důkazů**, které spočívá v aktivní činnosti směřující k opatření a zajištění konkrétních okolností relevantních pro

účely provedení a hodnocení v trestním řízení. Dále je třeba opatřené důkazy provést; **provádění důkazů** je činnost orgánů činných v trestním řízení, která spočívá v tom, že tyto orgány přípustným způsobem zjišťují předmět důkazu. V logické návaznosti na provádění důkazů navazuje **hodnocení důkazů**, což je závěrečný rozumový a myšlenkový postup, jímž se hodnotí závažnost, zákonnost (zda zákon připouští daný důkaz z hlediska jeho opatření a provedení; tato činnost je tedy klíčová pro potřeby mé diplomové práce) a pravdivost důkazu. Jednotlivým stádiím dokazování se budu ještě později věnovat, protože i to je také jedno z hledisek posuzování zákonnosti důkazů. [3]

Dokazování jistě ovlivňuje nespočet dalších zásad, které jsou ukotveny v TŘ. Podle mého názoru je potřebné si pro potřeby mého tématu rozebrat i další zásady, aby bylo možné navázat a utvořit si kompletní obrazec obecného fungování celé dokazovací činnosti v trestním řízení. Aktuální stav posuzování zákonnosti, případně nezákonnosti důkazů se zaobírá pouze procesem dokazování, který vyplývá primárně ze čtvrté a páté hlavy TŘ.

Než přistoupím k rozebírání jednotlivých zásad dokazování, zastavila bych se u poměrně klíčové zásady trestního řízení ve vztahu k tématu mé diplomové práce, a to u ustanovení § 2 odst. 1 TŘ, které zní: „*Nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon.*" Při vymezení toho, co znamená sousloví „zákonné důvody" a „zákonný způsob", nelze přihlížet pouze k dikci daného ustanovení, ale je třeba předmětná slovní spojení vykládat ve smyslu celého právního řádu, primárně poté TŘ a TZ, rovněž s přihlédnutím ke všem zásadám trestního řízení. Jednotlivé zásady spolu totiž úzce souvisí a společně vytvářejí rámec mantinelů, v nichž je postupováno v souladu se zákonem. Tato zásada trestního řízení se obecně neobjevuje ve výčtu zásad, které je nutno dodržet při dokazování. Domnívám se nicméně, že i tak se dokazování dotýká, což vyvozuji primárně z provázanosti jednotlivých stádií trestního řízení, ale také návaznosti jeho jednotlivých zásad. **Je třeba, aby získané důkazy byly provedeny zákonným způsobem, tedy v širším slova smyslu je třeba, aby důkazy byly prováděny mimo jiné i podle zásad dokazování, které budu rozebírat dále, aby bylo možné důkazy za zákonné považovat.** V našem právním prostředí vycházíme v určování zákonnosti, případně nezákonnosti primárně a **víceméně pouze** ze zásad, které nastínil B. Repík[4] a jež rozeberu později. Taková případná zákonnost může vést k absolutní či relativní neúčinnosti důkazů.

[3] REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září, s. 125–126.
[4] REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září, s. 125–126.

2.1. Zásada presumpce neviny

Zásada presumpce neviny nebyla do novely TŘ zanesena jako novinka, minimálně laickou veřejností stále nebyla zcela přijata co do své podstaty. Tato zásada je ukotvena v ustanovení § 2 odst. 2 TŘ a zní: „*Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.*" Znění ustanovení § 2 odst. 2 TŘ je odrazem čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Obě zmíněná ustanovení jsou založena na principu, že **dokud nebyla pravomocným odsuzujícím rozsudkem vyslovena vina, tak na toho, proti němuž se trestní řízení vede, je třeba hledět, jako by byl nevinný.** Tato zásada požaduje, aby vina byla úplně a nepochybně prokázána v konaném trestním řízení a za použití logických výsledků, které vyplývají z dokazovací činnosti. Odsuzující rozsudek tak může být vynesen ve světle této zásady až ve chvíli, kdy jsou odstraněny veškeré důvodné pochybnosti o vině obžalovaného, tedy ve chvíli, kdy byla prokázána objektivní pravda. **Není-li vina plně dokázána, musí být obžalovaný zproštěn obžaloby, jelikož nedokázaná vina má stejný význam jako dokázaná nevina.** Pokud si důsledky tohoto tvrzení dáme do kontextu českého právního řádu, je to problematické zejména ve spojení se zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, jelikož nárok na odškodnění je přiznáván právě i tomu, kdo byl zproštěn obžaloby z důvodu nedostatku důkazů[5], případně tomu, proti komu bylo trestní stíhání zastaveno dle ustanovení § 172 odst. 1 písm. a), c) ve spojení s § 188 odst. 1 písm. c) TŘ.

Institut presumpce neviny nicméně závádí i vzdání se práva obviněného na presumpci neviny, a to ve smyslu, že užije tuto zásadu jako svůj individuální dispoziční zájem. Konkrétně toto právo obviněného vyplývá z ustanovení § 175a odst. 3 TŘ, kde je upraven institut dohody o vině a trestu. Podmínkou sjednání dohody o vině a trestu je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, zároveň však na základě opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nesmí existovat důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení.

Z ustanovení o presumpci neviny můžeme rovněž vyčíst další podstatnou zásadu trestního řízení „**in dubio pro reo",** z níž vyplývá, že zůstanou-li důvodné pochybnosti o skutkovém stavu věci i po vyčerpání použitelných důkazních prostředků, je soud povinen rozhodnout ve prospěch

[5] Srov. ustanovení § 226 písm. a) TŘ; „*soud zprostí obžalovaného obžaloby, jestliže na základě důkazů předložených v hlavním líčení státním zástupcem a případně doplněných soudem, a to i k návrhům ostatních stran, nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán.*"

obviněného. **Obviněný není nucen svou nevinu dokazovat,** celá tíha důkazního břemene leží na obžalobě. Obviněný má dispoziční právo uvádět a vyhledávat okolnosti a důkazy, které mohou sloužit k obhajobě (rovněž může užít dalších dispozičních úkonů, např. podávat opravné prostředky, klást otázky svědkům v hlavním líčení aj.).

2.2. Zásada vyhledávací

Další důležitou zásadou, která se uplatňuje při dokazování, je zásada vyhledávací, která je v podstatě konkretizací zásady oficiality uplatňující se v trestním řízení pro proces dokazování. Zásada oficiality je v trestním řádu zakotvena v ustanovení § 2 odst. 4 TŘ a zní: „Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku. Trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. K obsahu petic zasahujících do plnění těchto povinností orgány činné v trestním řízení nepřihlížejí.” Toto ustanovení je potom dále rozvedeno v konkrétních fázích trestního řízení. Jak již bylo řečeno, v důkazním řízení je tato zásada konkretizována zásadou vyhledávací. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny ze zákona zjišťovat skutečnosti důležité pro trestní řízení, a to bez rozdílu, zda takové zjištěné důkazy svědčí ve prospěch, či neprospěch obviněného, rovněž jsou k tomu povinny i bez nutnosti návrhu stran.

Co se týče řízení před soudem, zde se uplatňuje zásada kontradiktornosti soudního projednávání trestní věci, což znamená, že to jsou ve smyslu zákona vždy strany, které provádějí dokazování. Soud má pouze povinnost řídit a usměrňovat dokazování, které je prováděno stranami. Tato zásada je poté také úzce provázána se zásadou obžalovací, přičemž v tuto chvíli (v řízení před soudem) fáze dokazování splňuje charakter kontradikce (charakter sporu dvou stran). Tato zásada v souladu se zbylými zásadami dokazování a obecně se zásadami trestního řízení napomáhá k řádnému a úplnému zjištění skutkového stavu.

Ač jsem nyní věnovala odstavec zásadě kontradiktornosti a vymezení její důležitosti v rámci trestního procesu, je také důležité zmínit, že v trestním právu se nedá mluvit o tzv.

„důkazním břemenu", jak je tomu např. v civilním procesu. 6 Orgány činné v trestním řízení jsou totiž, jak již bylo řečeno výše, povinny i bez návrhu objasňovat skutkový stav a se stejnou mírou pečlivosti objasňovat jak skutečnosti, které jsou ku prospěchu stran, tak skutečnosti, které nejsou ku prospěchu výsledku celého trestního řízení. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny přezkoumávat tyto skutečnosti i ve chvíli, kdy se obviněný dozná. Obviněný také není povinný dokazovat svoji nevinu.

Aby došlo k zajištění kompletní ochrany obviněného, jsou mu dána dispoziční práva obviněného, a to právě ve vztahu k dokazování. Obviněnému je např. umožněno se vyjádřit a zpochybnit kterýkoli důkaz opatřený orgány činnými v trestním řízení. Právo obviněného na obhajobu je zajištěno nejen tím, že má možnost navržené důkazy rozporovat, ale primárně tím, že je mu dána možnost důkazy sám vyhledávat, opatřovat a předkládat. Tyto důkazy pak mohou sloužit jako důkazy, které vyvrátí poznatky plynoucí z důkazních materiálů provedených orgány činnými v trestním řízení.

2.3. Zásada ústnosti

Tato zásada se projevuje primárně a v podstatě výhradně pouze v řízení před soudem, konkrétně spočívá v tom, že důkazy jsou v hlavním líčení prováděny ústně. Svědci, obvinění a případní znalci ve svých oborech vypovídají ústně pod přísahou. Co se týče věcných důkazů, jako jsou listiny a protokoly, ty musí být v hlavním líčení stranám předloženy k nahlédnutím. Zásada ústnosti je důležitá zejména k tomu, aby byla zachována všechna přiznaná práva stranám, a to primárně obžalovanému, který má právo se ke všemu vyjádřit. Zásada ústnosti velice úzce souvisí se **zásadou veřejnosti a bezprostřednosti.**

2.4. Zásada bezprostřednosti

Zásada bezprostřednosti úzce souvisí právě se zásadou ústnosti a veřejnosti, je to zásada, která se uplatňuje v řízení před soudem. Vyžaduje, aby se v hlavním líčení soudce seznámil s jednotlivými důkazními prostředky a byl schopen všechny vyplývající důkazy řádně vnímat.

---

6 *Srov. s ustanovením § 120 odst. 1 a 2 OSŘ „Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny."*

Toto se dále odráží v zásadě volného hodnocení důkazů a zásadě zjištění skutečného skutkového stavu. Vycházíme zde z premisy, že je třeba, aby i soudce byl schopen vnímat např. svědeckou výpověď komplexně, aby ji nevnímal pouze jako listinu. Zejména se tato zásada užívá u svědeckých výpovědí. Je třeba, aby se soudce mohl seznámit s osobou svědka, aby byl schopen posoudit věrohodnost svědecké výpovědi a rovněž osoby svědka.

2.5. Zásada volného hodnocení důkazů

Tato zásada opětovně volně navazuje na zásadu předchozí (zásadu bezprostřednosti). Zásada bezprostřednosti zavazuje soudce, aby se mohl seznámit s dokazovanými skutečnostmi takovým způsobem, aby si k nim mohl vytvořit bezprostřední vztah. Důvodem pro uplatňování zásady bezprostřednosti je, aby soud dospěl právě ke skutečnému skutkovému stavu na základě vlastních vjemových zkušeností. Zásada volného hodnocení důkazů tedy znamená, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy dle svého uvážení. Při tomto hodnocení důkazů poté nejsou orgány činné v trestním řízení vázány ničím jiným než zákonem a přesvědčením, které pramení z jejich dosavadních, často subjektivních zkušeností a poznatků. Při tomto uvážení je kladena velká míra důrazu na pečlivé uvážení všech okolností a skutečností, rovněž se zde odráží aspekt svědomí orgánu činných v trestním řízení.

2.6. Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností

Tato zásada je konkretizací obecného cíle trestního procesu, a to dojít ke zjištění přesvědčivého skutkového stavu, aniž by se zde vyskytovaly důvodné pochybností. Rozsah samotného dokazování je poté omezen zněním § 2 odst. 5 trestního řádu: *„Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné povinnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí."* Tato zásada navazuje na předchozí zásadu, a to (zásada volného hodnocení důkazů) konkrétně v tom, že dokazování probíhá do té doby, než orgány činné v trestním řízení nedojdou k vnitřnímu pevnému přesvědčení o skutečném skutkovém stavu a vyvrátí případné důvodné pochybnosti. Aby bylo možné rozhodnout o skutkovém stavu věci v hlavním řízení, je potřeba, aby shromážděné důkazy postačovaly ke zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, a pokud nedostačují, je možné (nutné)

důkazy doplnit. V případě, že již nelze doplnit další důkazy, je třeba postupovat v souladu se zásadou **„in dubio pro reo”**, tedy v pochybnostech ve prospěch obviněného, a zprostit obžalovaného žaloby dle ustanovení § 226 TŘ.

2.7. Dílčí závěr

Co se týká samotného dokazování, v rámci přípravného řízení bylo poněkud zúženo novelou trestního řádu zákonem č. 292/1993 Sb., přičemž jádro spočívá v řízení před soudem, kde se uplatňují v podstatě veškeré výše zmíněné zásady (primárně v souvislosti s hlavním líčením mluvíme o zásadě veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti). V přípravném řízení totiž např. postačuje prokázat, že se stal skutek, pro který je trestní řízení zahájeno. V řízení o předběžném projednání obžaloby se např. neprovádí výslech svědků.

V řízení před soudem se poté může samosoudce uchýlit, připouští-li to okolnosti věci, k vydání trestního příkazu, přičemž v tuto chvíli se opětovně neprovádí dokazování v hlavním líčení.

V řízení před soudem, tedy v hlavním líčení, se uplatní i další zásady, které vyplývají přímo z ústavního pořádku, konkrétně např. zásada principu nezávislosti soudu dle čl. 82 Ústavy. Zásada principu nezávislosti soudu se konkrétně uplatní ve smyslu zvážení soudu, které důkazy je nutné provést, případně pokud je nutné dokazování v dané fázi doplnit a jakým způsobem. Rozhodování o důvodnosti návrhů na doplnění dokazování je zcela v pravomoci obecných soudů.

3. Předmět a rozsah dokazování

Další zásadní otázka pro plynulé pokračování s mým tématem diplomové práce, zní: **„a co je konkrétně předmětem dokazování?"** Předmět dokazování je vymezen v ustanovení § 89 odst. 1 trestního řádu, a to stanovením nutnosti dokazovat zejména následující skutečnosti:

a) *„zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,*
b) *zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,*
c) *podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,*
d) *podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,*
e) *podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení,*
f) *okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání."*

V ustanovení trestního řádu § 89 odst. 1 je dále užito slovo „zejména", což nám – užijeme-li jazykový výklad – dává přesvědčení, že jde pouze o demonstrativní výčet, nikoliv taxativní. Předmět dokazování totiž může být v každé věci jiný. Trestní řád ovšem vymezuje určitou skupinu věcí, které je třeba dokázat a objasnit téměř vždy, tyto věci jsou právě předvídané v § 89 odst. 1 trestního řádu. Veškeré tyto skutečnosti je třeba objasňovat v nezbytném rozsahu. Dá se tedy vyvodit, že trestní řád obecně ukládá dokazovat tři skupiny okolností:

3.1. Okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé

Sem lze zařadit následující okolnosti:

1. **okolnosti týkající se skutku, který je předmětem trestního řízení;** je třeba tedy zjistit, zda skutek byl, či nebyl spáchán, místo a čas spáchání skutku, kauzální nexus mezi skutečností a případným následkem, případný následek, formu zavinění, způsob spáchání skutku a další skutečnosti tvořící znaky trestného činu,
2. **důvody vylučující protiprávnost;** krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko, dovolené užití zbraně aj.,
3. **okolnosti, které nasvědčují nebo vyvracejí, že pachatel je obviněný a zda je obviněný trestně odpovědný,**
4. **důvody vylučující trestnost;** účinná lítost, promlčení, zánik trestnosti přípravy, pokusu a účastenství aj.,

5. **okolnosti důležité pro stanovení povahy a závažnosti činu, rovněž skutečnosti, které charakterizují osobu pachatele,**
6. **okolnosti relevantní pro uložení určitého opatření obviněnému;** tyto okolnosti spočívají v uvážení případného uložení trestu, ochranného opatření, náhrady majetkové škody, nemajetkové újmy, případně bezdůvodného obohacení, užití odklonů.

3.2. Okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání

Tyto okolnosti mají zásadní význam pro ukládání případných sankcí a dalších opatření pachateli skutku (přečinu, trestného činu, zvláště závažné trestného činu). Jádro poznání tkví ve sledování tzv. kriminogenních situací, které je třeba mapovat, aby došlo k odstranění nežádoucích kriminogenních faktorů (okolností). Tímto se zabývá poté samostatná věda úzce se dotýkající trestního práva – kriminologie. Tato věda má úzkou konexi i s dokazováním, ač to nemusí být na první pohled zřejmé. Ve své diplomové práci se budu v jedné z posledních kapitol zabývat zákonností, resp. ústavností důkazů v USA, kde právě sledování kriminogenních situací a jejich vyhodnocování značně ovlivňovalo v průběhu 20. století vývoj judikatury ve věci ústavnosti důkazů a ve věci čtvrtého dodatku Ústavy USA.

3.3. Okolnosti důležité pro postup trestního řízení

Tyto okolnosti je možné rozdělit do následujících dvou skupin:

a) okolnosti odůvodňující některé z mezitímních rozhodnutí, např. usnesení o přerušení trestního stíhání,
b) ostatní okolnosti týkající se např. zproštění povinnosti svědčit, ovlivňování svědků aj.

4. Stádia procesu dokazování

V této kapitole již dospíváme k samotnému jádru mé diplomové práce, jelikož důkaz se stane nezákonným, případně poté absolutně, či relativně neúčinným většinou právě v určitém stádiu procesu dokazování.

Průběh dokazování se rozpadá do několika stádií, tyto stádia kopírují stádia trestního řízení. Každé toto stádium trestního řízení má svá specifika, nejinak tomu je i tehdy, pokud pohlížíme čistě na dokazování. Základním problémem, který je řešen v rámci stádií trestního řízení v souvislosti s dokazováním, je, **že si orgány činné v trestním řízení musí předně určit, co konkrétně potřebují zjistit v předmětném stádiu trestního řízení, aby trestní řízení mohlo postoupit do svého dalšího stádia, z toho poté vyplývá míra a váha dokazování.**

Jednotlivým fázím trestního řízení se budu věnovat i z toho důvodu, že je to třetí kritérium určení nezákonnosti dle kritérií, která vypracoval B. Repík. Je tedy nutné zjišťovat, „*zda byl důkaz opatřen a proveden v tom procesním stádiu, v němž je podle zákona oprávněn opatřovat a provádět důkazy v procesním smyslu, tj. takové důkazy, které mohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním stíhání, zejména rozhodnutí soudu*".[7]

4.1. Dokazování v přípravném řízení

V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení obstarávají a vyhledávají důkazy pro účely svých rozhodnutí, která vedou k ukončení tohoto stádia trestního řízení. Vyhledávají a obstarávají rovněž důkazy pro další fáze řízení (pro účely řízení před soudem). Orgány činné v trestním řízení musí v tomto stádiu trestního řízení obstarávat i důkazy, které nejsou obligatorní pro konkrétní stádium trestního řízení, v tomto případě je potřeba si vzpomenout na zásadu materiální pravdy a dát si ji do souvislosti. Orgány činné v trestním řízení sice musí v jednotlivých fázích postupovat tak, aby došlo k rozhodnutí v té určité fázi, ale jejich primárním cílem je dojít k objektivní pravdě, k rozhodnutí absentujícímu důvodné pochybnosti. Z toho důvodu tak orgány činné v trestním řízení musí opatřovat a zajišťovat i důkazy, které nejsou obligatorní k ukončení přípravného řízení. Některé z nich je dále třeba zajistit co nejdříve, aby nedošlo např. k jejich znehodnocení. Provádění důkazů v přípravném řízení se dále dá členit na:

[7] REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září, s. 1–2.

a) Dokazování v průběhu prověřování (před zahájením trestního řízení)

Při zahájení fáze prověřování ve fázi přípravného řízení, tedy spíše před jejím samotným zahájením, je nutné, aby orgán činný v trestním řízení, zde konkrétně policejní orgán, sepsal záznam o zahájení úkonů trestního řízení. V záznamu o zahájení úkonů trestního řízení jsou poté uvedeny konkrétní skutkové okolnosti, pro které je řízení zahájeno. V záznamu o zahájení úkonů trestního řízení musí být uveden rovněž i způsob, kterým se policejní orgán o okolnostech dozvěděl. Opis tohoto obligatorního záznamu musí být zaslán do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci, jenž je tím informován o faktu, že skutečnost zapříčiňující možné trestní stíhání vůbec existuje. Je to také podklad pro další vyšetřování v další fázi stádia přípravného řízení.

V této fázi je možné používat pouze některé důkazní prostředky, aby poté mohly byt užity i v hlavním líčení.[8] Přípravné stádium trestního řízení probíhá převážně písemnou formou, případné dokazování je tak nepřímé, což není v souladu se zásadou bezprostřednosti. U hlavního líčení je pak možno užít získané důkazy z důkazních prostředků, jako jsou odborná vyjádření, učiněné znalecké posudky, výsledky zkoušek krve a rozborů biologických materiálů aj. U těchto důkazů pak není třeba užívat již několikrát zmíněnou zásadu bezprostřednosti, tudíž není třeba zkoumat, v jaké fázi trestního řízení byly provedeny, ale bude se zkoumat a určovat pro účely případného určení zákonnosti důkazních prostředků pouze to, jak byly provedeny.

Co se týká např. výslechu svědků a znalců, je nutné takové důkazy provést s přihlednutím k zásadě bezprostřednosti, tudíž nemohou být provedeny pouze ve fázi prověřování, resp. mohou, ale v řízení před soudem musí být opakovány. Je možné ovšem užít tento důkaz pouze jako důkaz sloužící k rozhodnutí v dané fázi trestního řízení. Existují ovšem i výjimky, které jsou uvedeny v § 158a trestního řádu:

„*Je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zajišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce; soudce v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomu cíli může do*

[8] Zejména se v průběhu prověřování jedná o tyto důkazní prostředky:
a) vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů,
b) odborná vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky,
c) potřebné podklady, spisové materiály a další písemnosti,
d) zkoušky krve za podmínek uvedených v § 114 TŘ, nebo odběr podobného biologického materiálu,
e) ohledání místa činu a věcí,
f) zvukové a obrazové záznamy, daktyloskopické stopy, lékařské prohlídky těla a zevní měření.

průběhu úkonu zasahovat. Soudci však nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný."

Což znamená, že má-li **výpověď svědka povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu,** orgán činný v trestním řízení (policejní orgán) vyslechne svědka. Tento výslech je nutné provést za účasti soudce dle výše citovaného ustanovení § 158a TŘ. Před zahájením trestního řízení je možné provádět pouze důkazy v souladu s ustanovením § 164 odst. 1 TŘ, z něhož plyne, že jako svědky policejní orgán vyslechne rovněž další osoby, „*pokud jde o výslech osoby mladší patnácti let, osoby, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na jejich psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď kladen nátlak. Jinak poškozeného a další svědky vyslechne jen tehdy, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování.*" Pokud jsou před zahájením trestního řízení dle § 160 odst. 1 TŘ provedeny důkazy jiným způsobem a nejsou řádně protokolovány podle výše zmíněného ustanovení § 164 odst. 1 TŘ, je procesní hodnota takových důkazů značně diskutabilní. **Takové důkazy poté bývají často vyhodnoceny jako důkazy provedené nezákonným způsobem ve smyslu provedení ve špatné fázi trestního řízení.** Lze je poté užít v řízení před soudem pouze ve smyslu předestření dle § 212 TŘ. Záznam výpovědi, která nebyla provedena a řádně zaprotokolována ve smyslu § 164 odst. 1 TŘ a nebyla provedena ani jako neodkladný a neopakovatelný úkon, je možné pouze předestřít v případě, že se ve výpovědích učiněných v různých fázích a stádiích trestního řízení liší, vypovídající se poté po předestření může vyjádřit k předmětným rozporům.

Poněkud zvláštní postavení je přiznáno zvukovým a obrazovým záznamům, které jsou pořízené při užití operativně pátracích prostředků[9] v případě, že byly provedeny zákonným způsobem, tedy v souladu s trestním řádem.

Fáze prověřovací může poté vyústit do několika možností závěru. **Může dojít k již zmíněnému zahájení trestního stíhání dle § 160 odst. 1 trestního řádu. Může ovšem dojít také k odevzdání věci nebo k odložení věci dle ustanovení § 159a trestního řízení.**

[9] Např. předstíraný podvod, použití agenta – srovnání s ustanoveními § 158c – § 158e.

b) Dokazování při vyšetřování

Při vyšetřování trestných činů je orgán činný v trestním řízení (policejní orgán) povinen postupovat v souladu s ustanovením § 164 odst. 1, tedy tak aby z jeho vlastní iniciativy byly důkazy co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány a aby přispěly k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, a to včetně osoby pachatele a následku trestného činu.

U dokazování v prověřovací fázi přípravného řízení, je možné provádět výslech svědků jen a pouze za podmínek, které vyplývají z ustanovení § 164 odst. 1 TŘ. Jediná výjimka je poté stanovena v případě výpovědi znalce, poté se podmínky stanovené v ustanovení § 164 odst. 1 TŘ neužijí. Pokud byly výslechy svědků provedeny před započetím vyšetřovací fáze a nebyly provedeny v souladu s § 164 odst. 1 trestního řádu, tedy nebyly řádně protokolovány, je možné takový úkon opakovat, tentokrát v přítomností obviněného nebo jeho obhájce. **V opačném případě, tedy pokud byly důkazy opatřeny ve fázi prověřovací, aniž by byla splněna některá z podmínek plynoucích z ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu a pokud výpověď jako procesní úkon nebyla opakována, aby byla v souladu s tímto ustanovením, se dá důkaz považovat za nezákonný.**

Výše jsem rovněž zmínila, že policejní orgán objasňuje v přípravném stádiu ve fázi vyšetřovací skutečnosti pouze základní, které objasňují pravdivý skutkový stav. I tak policejní orgán vyhledává za stanovených podmínek v trestním řádu důkazy, které svědčí jak v prospěch, tak v neprospěch obviněného.

Dokazování musí dosahovat takové intenzity a takového cíle, kterým se vyšetřovací fáze končí, tedy podáním obžaloby dle § 176 odst. 1 trestního řádu, nebo dojde k rozhodnutí či opatření, kterým se vyšetřování rovněž končí.[10]

Rovněž je důležité zmínit, že pokud je pro vedení trestního řízení v prvním stupni příslušný krajský soud dle § 17 trestního řádu, neuplatní se omezující podmínka uvedená v ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu.

c) Dokazování ve zkráceném přípravném řízení

[10] Postoupení věci jinému orgánu – ustanovení § 171 TŘ; zastavení trestního stíhání – ustanovení § 172 TŘ; přerušení trestního řízení – ustanovení § 173 TŘ; podmíněné zastavení trestního stíhání – ustanovení § 307 TŘ; narovnání – ustanovení § 309 a násl.

Cílem zkráceného přípravného řízení je co nejefektivněji a nejrychleji postavit podezřelého před soud a dosáhnout spravedlivého meritorního rozhodnutí, a to v co nejkratší lhůtě. Zákon provádí pozitivní i negativní výčet případů, kdy je možné zkráceného přípravného řízení užít.
Zkrácené přípravné řízení se koná ve věci trestných činů, o kterých je příslušný konat řízení v prvním stupni okresní soud, rovněž je zde daná podmínka, že horní hranice nesmí převýšit pět let, a to pokud:

a) *„podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo*
b) *v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 170b odst. 4 postavit před soud."*[11]

Co se týká negativního vymezení konání přípravného zkráceného řízení, jsou vymezeny následovně:

a) *„je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu, nebo*
b) *jsou dány důvody konání společného řízení o dvou nebo více trestných činech a alespoň o jednom z nich je třeba konat vyšetřování."*[12]

Orgán konající zkrácené přípravné řízení provádí dokazování tak, jak by probíhalo prověřování, tedy podle Hlavy IX. Výjimku tvoří výslech podezřelého, kdy policejní orgán postupuje jako při výslechu obviněného, tedy jako ve fázi vyšetřování. Je nutné, aby dokazování bylo primárně účelové, také je nutné zajistit, aby v rámci efektivity nedocházelo k duplicitě důkazů prováděných v předsoudním a soudním řízení, tudíž je třeba, aby bylo dokazování omezeno, pokud je to možné pouze na neodkladné a neopakovatelné úkony.[13]

4.3. Dokazování před soudem

Dokazování před soudem je poté již plně zasaženo zásadou bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti, přičemž tyto zásady jsou při dokazování v předběžném řízení poměrně potlačeny. Je důležité si toto připomenout z důvodu právě určování zákonnosti a účinnosti důkazů. I zde se řízení před soudem s pohledem na dokazování rozpadá do několika fází:

---

[11] Srov. ustanovení § 179a odst. 1 TŘ.
[12] Ustanovení § 179f odst. 1 TŘ.
[13] MUSIL, Jan et al. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 632. ISBN 8071795728.

a) Dokazování při předběžném projednání obžaloby

Jedná se o fakultativní fázi trestního řízení, jsou zde tedy prováděny důkazy, které jsou třeba k tomu, aby se dalo posoudit, zdali je žaloba důvodná, či nikoliv. V předběžném řízení je možné, aby soudce výjimečně vyslechl obviněného, svědka, znalce nebo provedl jiný důkaz. Toto je průlom do zásady veřejnosti, která se v řízení před soudem uplatňuje. Nicméně má-li takový důkaz sloužit i k rozhodnutí v hlavním líčení14; tedy ne pouze jako důkaz, v rámci kterého je možné posoudit důvodnost podané obžaloby; je třeba, aby byl důkaz proveden v hlavním líčení v souladu se zákonem. Předběžné projednání obžaloby poté končí tím, že předseda senátu nařídí hlavní líčení v souladu s ustanovením § 188 trestního řádu, případně rozhodne jiným zákonem daným způsobem.

b) Dokazování v hlavním líčení

Hlavní líčení je těžištěm dokazování, je nutné zde shromáždit, provést, vyhodnotit vyhledané důkazy, které orgány činné v trestním řízení shromáždily již v přípravném řízení, a to s jediným cílem, a sice dojít ke spravedlivému rozhodnutí ve věci bez důvodných pochybností. Předseda senátu, případně samosoudce má zákonnou pravomoc kdykoliv během řízení před soudem požádat policejní orgán o opatření jednotlivého určitého důkazu. Tato pravomoc vyplývá z ustanovení § 183 odst. 1 TŘ[15]. Toto ustanovení ovšem pracuje se slovem „opatřit", tudíž samotné provedení zůstává ve výhradní pravomoci soudu, jinými slovy soud se nemůže zprostit povinnosti důkazy provádět.

V rámci trestního řádu existuje zákonná pravomoc předsedy senátu, případně samosoudce, vyslechnout obviněného, svědka, znalce nebo provádět jiný důkaz i mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání. Je tím prolomena zásada veřejnosti řízení. Je ovšem potřeba zachovat zákonnost důkazu, pokud je potřeba ho provést v hlavním líčení či ve veřejném zasedání. Je s tím spojeno také to, že při dokazování v hlavním líčení, případně veřejném zasedání, se na průběhu dokazování nepodílí pouze předseda senátu, členové senátu, případně samosoudce, ale také státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce, případně zákonný zástupce, jsou-li pro něj splněny podmínky, zúčastněná osoba, poškození a jejich zmocněnci. Ti všichni mohou se souhlasem soudu klást

[14] Platí rovněž také ve veřejném zasedání, srov. § 263 TŘ.

[15] *„Kdykoliv v průběhu řízení před soudem může předseda soudu požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu, o předvedení osoby nebo za podmínek § 62 odst. 1 o doručení písemnosti. Policejní orgán je povinen urychleně vyhovět."* – § 183 odst. 1 TŘ.

během prováděného výslechu vyslýchanému otázky[16]. I u nich nicméně platí, že nemohou klást dotazy, které mají tzv. kapciózní či sugestivní charakter.[17]

Průlomem zásady, že se na provádění důkazů podílí pouze soud, je také ustanovení § 215 odst. 2 TŘ, kde je stanoveno, že státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména poté výslech svědka nebo znalce. Toto ustanovení § 215 odst. 2 TŘ bylo zavedeno novelou trestního řádu z roku 2001 a zajišťuje větší míru kontradiktornosti řízení. Předseda senátu, případně samosoudce vyhoví této žádosti, pokud jde o důkaz prováděný k jejich návrhu, nebo jimi opatřený a předložený. Naopak předseda senátu, případně samosoudce není povinen vyhovět, jestliže se jedná o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka anebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo vhodné, a to z jiného závažného důvodu. Co se týká samotného provádění důkazu – tedy výslechu, ten může předseda senátu přerušit pouze tehdy, pokud není prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je činěn nátlak nebo je výslech veden jiným nevhodným způsobem.[18] Dále je možné, aby do prováděného dokazování výslechem soud vstoupil ve chvíli, kdy samosoudce, předseda senátu či člen senátu považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možné přeložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části.

Co se týká umístění dokazování v průběhu hlavního líčení, samotnému dokazování předchází přečtení obžaloby, poté se předseda soudu, případně samosoudce otáže, zda má poškozený k obžalobě nějaké připomínky a zda někdo uplatňuje nárok na náhradu škody. Pokud je uplatněn nárok na náhradu škody, tak se předseda soudu, případně samosoudce ještě táže k podstatě této náhrady škody u poškozeného. Poté předseda soudu, případně samosoudce přistoupí k výslechům. První je vyslýchán vždy obžalovaný, přičemž protokol o jeho dřívější výpovědi je možné číst pouze tehdy, pokud se jedná v jeho nepřítomnosti, případně pokud se objeví podstatné rozpory a nepřesnosti oproti dřívější výpovědi (a to jen v případě, že byl výslech proveden v mezích zákonné dikce trestního řádu a dodržel veškeré procesní podmínky s tím spojené.) Poté soud přistoupí k výpovědím svědků a znalců, dále k provádění dalších důkazů.

Zde je třeba odkázat k ustanovení § 211 TŘ, kde je stanoveno, že lze přistoupit k čtení protokolu o výslechu svědka, pokud soud nepokládá osobní výslech za nutný. Je to ovšem podmíněno explicitně vyjeveným souhlasem státního zástupce i obžalovaného. Číst protokol o výslechu je také možné, pokud se svědek, který byl řádně předvolán, nedostaví (bez

[16] Viz ustanovení § 215 odst. 1 TŘ.
[17] Viz ustanovení § 92 odst. 3 TŘ.
[18] Srovnání např. s ustanovením § 92 odst. 3 TŘ – pokládání tzv. kopiózních a sugestivních otázek.

opodstatněné omluvy) k hlavnímu líčení či veřejnému zasedání, případně se bez omluvy a vážného důvodu vzdálí z jednací síně. V takovém případě postačí souhlas státního zástupce; odpadá tak zákonná nutnost souhlasu obviněného.

Protokol o výpovědi spoluobžalovaného nebo svědka je také možné číst, pokud byl tento výslech proveden v souladu s dikcí ustanovení obligatorních pro proces dokazování, konkrétně pro provádění výpovědi, a vypovídající osoba zemřela (případně se stala nezvěstnou či onemocněla vážnou chorobou, která jí nedovoluje vypovídat v hlavním líčení či veřejném zasedání). Dále platí, že protokol o výpovědi spoluobžalovaného je možné číst při splnění zákonných požadavků také v případě, že šlo o neodkladný či neopakovatelný úkon provedený podle ustanovení § 158a TŘ, které říká: *„Je-li prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce; soudce v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Soudci však nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný."* **Je potřeba v této věci dbát na to, že za zákonnost během provádění neopakovatelného či neodkladného úkonu stále ručí soudce.**

Protokol o dřívější výpovědi se přečte také tehdy, pokud byl výslech proveden v souladu se zákonnou dikcí trestního řádu a svědek bez zvláštního důvodu odmítl vypovídat v hlavním líčení, případně pokud se jeho výpověď v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání odchyluje zásadně od výpovědi učiněné dříve. Tento protokol je možné číst při splnění následujících podmínek:[19]

a) *„obhájce nebo obviněný měl možnost se tohoto dřívějšího výslechu zúčastnit a klást vyslýchanému otázky,*

b) *bylo-li zjištěno, že taková osoba byla předmětem násilí, zastrašování, podplácení či příslibů jiných výhod a tak vedena k tomu, aby nevypovídala nebo vypovídala křivě, nebo*

c) *byl-li obsah výpovědi ovlivněn průběhem výslechu v hlavním líčení, zejména v důsledku chování obžalovaného nebo přítomné veřejnosti."*

K tomu se váže také ustanovení § 211 odst. 4 TŘ, kde je stanoveno, že je možné v hlavním líčení číst protokol o výslechu svědka, který využil svého práva nevypovídat dle

[19] § 211 odst. 3 písm. a) - c) TŘ.

§ 100 TŘ[20], ale jenom v případě, že byl řádně poučen o právu odepřít výpověď a výslovně prohlásil, že tohoto práva nevyužívá. Rovněž je třeba, aby byl tento výslech proveden zákonným způsobem, tj. v souladu s dikcí trestního řádu, a obviněný nebo jeho obhájce měli možnost se tohoto výslechu zúčastnit.

V případě čtení protokolu o výslechu znalce, lze ho v hlavním líčení (případně veřejném zasedání číst) pokud byl znalec řádně poučen: *„při takovém předvolání k výpovědi o následcích nedostavení se [21]a na povinnost bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které by byl vyloučen nebo které mu jinak brání být ve věci činný jako znalec. Znalec musí být též poučen o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku; to se vztahuje i na znalce, který podal posudek na základě žádosti některé strany podle § 89 odst. 2.“*[22] Tento postup lze užít pouze tehdy, pokud nejsou důvodné pochybnosti o správnosti a úplnosti znaleckého posudku a státní zástupce s tím projeví souhlas.

Se souhlasem státního zástupce lze číst také úřední záznam o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů dle ustanovení § 158 odst. 3 a 5 TŘ. To ovšem neplatí podle ustanovení § 158 odst. 6 TŘ pro úřední záznamy o podaném vysvětlení, které nemají povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu. O takových vysvětleních se sepíše úřední záznam, ten ovšem slouží pouze státnímu zástupci a obviněnému. Důvodem pro pořízení takového úředního záznamu je úvaha státního zástupce o důvodnosti trestního stíhání.

Dále v zákonném ustanovení § 212 odst. 1 TŘ je stanoveno, že odchyluje-li se svědek nebo spoluobviněný v podstatných bodech od své dřívější výpovědi, může být za podmínek stanovených v tomto ustanovení čtena jeho dřívější výpověď, která je předestřena k vysvětlení těchto rozporů. **Předestření spočívá v tom, že je výpověď reprodukována takovým způsobem, aby dodržela zásady dokazování v hlavním líčení, přičemž vyslýchaná osoba se má vyjádřit ke vzniklým rozporům.** Protokol o výpovědi, z něhož se předestření četlo, poté nemůže být důkazem ve věci posuzování viny, k tomu může sloužit pouze provedená výpověď vypovídajícího.

---

[20] *„(1) Právo odepřít výpověď jako svědek má příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh; jestliže je obviněných více a svědek je v uvedeném poměru jen k některému z nich, má právo odepřít výpověď stran jiných obviněných jen tehdy, nelze-li odloučit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž je svědek v tomto poměru. (2) Svědek je oprávněnn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní. (3) Odepřít výpověď jako svědek nemůže však ten, kdo má stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona.”* – § 100 TŘ.

[21] Viz ustanovení § 66 TŘ.

[22] Viz ustanovení § 106 TŘ.

Je potřeba si tyto informace vštípit pro další průběh mé diplomové práce, jelikož každé jednotlivé ustanovení pojednává o splnění určitých zákonných postupů, případně odkazuje k dalším ustanovením trestního řádu. Tyto nuance poté tvoří jádro posuzování zákonnosti provedených důkazů při hlavním líčení či veřejném zasedání. V případě ustanovení § 211 TŘ, je potřeba se zaměřit na to, jaké důsledky by mělo nedodržení těchto postupů na zákonnost a jestli by případná nezákonnost vyústila v absolutní neúčinnost, či relativní neúčinnost. Vycházím z názoru, že by nedodržení postupů v ustanovení § 211 TŘ vyústilo v relativní neúčinnost důkazu, a to s ohledem na fakt, že předmětné ustanovení řeší užití důkazů v hlavním líčení za situace, kterou lze označit za nestandardní. Jinak řečeno jsou na tyto důkazy kladeny další zákonné požadavky v jiných stádiích trestního řízení, případná neúčinnost by se tak pravděpodobně dala zhojit.[23]

Co se týká věcných důkazů (posudky, zprávy státních a jiných orgánů, veřejné listiny aj.), tak ty se při hlavním líčení přečtou a musí být stranám umožněno do nich nahlédnout. Obžalovaný musí být po provedení jednotlivých důkazů vždy dotázán, přičemž jeho vyjádření se zapisuje do protokolu z hlavního líčení, případně veřejného zasedání.

Závěrem dokazování předseda senátu, případně samosoudce vyzve strany s otázkou, zdali činí návrhy na doplnění dokazování.

Kolikrát až upjatý formalismus, který se uplatňuje při dokazování v hlavním líčení, je odůvodněn primárně tím, že dokazování v této fázi trestního řízení slouží hlavně k rozhodnutí o vině a trestu, resp. případně o uplatnění nároku na náhradu škody. Může pak být velice zdlouhavé se zabývat řešením, zda byly provedeny důkazy dle zákona a zda jsou tak zákonné. Přitom je možné opomenout, že nevětší prioritou trestního řízení je obecně spravedlivě rozhodnout o vině a trestu, případně také o uplatnění nároku na náhradu škody.

Pro dokazování ve veřejném zasedání se užijí přiměřeně ustanovení o hlavním líčení, jak jsem již nastínila výše. Je ovšem potřeba o veřejném zasedání uvažovat v kontextu toho v jaké části trestního řízení se má konat, např. ve veřejném zasedání konaném v rámci odvolacího řízení, tak se užije omezení v provádění důkazů dle ustanovení § 211 odst. 1 a 5 (viz výše), což vyplývá z ustanovení § 235 odst. 2 TŘ. Tato výjimka, týkající se čtení protokolů o výslechu svědka nebo znalce, vychází ze specifik právní úpravy odvolacího řízení, v němž se uplatňuje primárně princip apelace. Za situace, kdy se připouští doplňování skutkového stavu dokazováním před odvolacím

[23] NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 47. ISBN 80-210-1524-1.

soudem v souladu s ustanovením § 263 odst. 6 a 7 TŘ[24], je třeba, aby dokazování bylo shodné s úpravou, která je platná a účinná pro dokazování v hlavním řízení.[25]

c) Dokazování v odvolacím řízení

V odvolacím řízení je možné provádět komplexní dokazování jen tehdy, pokud a dokud je to třeba, a to primárně k vyvrácení a odstranění pochybností o skutkových zjištěních soudu prvního stupně, a to z hlediska správnosti a úplnosti. Dokazování je tedy vymezeno samotným smyslem odvolacího řízení. To se odráží v tom, že odvolací soud je oprávněn rozhodnout rozsudkem po zrušení původního rozsudku soudu prvního stupně, jen pokud je možné takový rozsudek vydat ve smyslu toho, že skutkový stav byl správně zjištěn v napadeném rozsudku, případně je-li možné rozsudkem rozhodnout, jestli je možné změnit, nebo doplnit rozhodnutí o skutkovém stavu provedením důkazů u odvolacího soudu. Odvolací soud se může odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně v odvolacím řízení, pouze jestliže nastane jedna ze situací:

a) *„provedl znovu některé pro skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení, nebo*
b) *provedl důkazy, které nebyly provedeny v hlavním líčení.”*[26]

e) dokazování v řízení o odvolání a stížnosti pro porušení zákona v řízení o povolení obnovy

V řízení o dovolání a stížnosti pro porušení zákona, tedy v řízení o mimořádných opravných prostředcích, převažuje prvek kasace. To znamená, že dokazování se v těchto řízeních zpravidla nekonají, jsou ovšem určité výjimky.

Co se týká řízení o dovolání, může Nejvyšší soud doplnit dokazování důkazy, které vyhodnotí jako nezbytné k tomu, aby mohl o dovolání rozhodnout. Toto vyplývá z ustanovení § 265r odst. 7 TŘ. Dále je možné, aby v souladu s ustanovením § 265o odst. 2 TŘ předseda senátu

---

[24] *„**(6)** Po přednesení návrhů ve veřejném zasedání provede odvolací soud důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání, nejde-li o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně. Na provádění důkazů se užije ustanovení o provádění důkazů v hlavním líčení. Není-li obviněný přítomen, ač byl řádně předvolán, má se za to, že s přečtením protokolů o výslechu svědků a znalců souhlasí. **(7)** Z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem; tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, kteréé odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.”* – viz § 263 odst. 6 a 7 TŘ.

[25] ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1905–1908. ISBN 978-80-7400-043-0.

[26] Srovnání viz ustanovení § 259 odst. 3 TŘ.

provedl potřebné šetření za účelem objasnění některé okolnosti potřebné pro rozhodnutí o dovolání.

Pokud je ve věci řízení o objasnění stížnosti pro porušení zákona třeba objasnit nějakou okolnost, která podmiňuje další rozhodnutí ve věci, je předseda senátu Nejvyššího soudu povinen provést potřebné šetření. Toto šetření může provést také jiný orgán činný v trestním řízení, případně policejní orgán, ale to pouze na žádost předsedy senátu Nejvyššího soudu. V takovém případě platí ustanovení Hlavy páté trestního řádu[27], tedy ustanovení, která upravují obecně dokazování v trestním řízení.

[27] Ustanovení §89–§118 TŘ.

5. Zákonnost důkazů a nezákonnost důkazů

Co přesně znamená pojem „zákonnost důkazu" je těžké vymezit, dle právní praxe se jedná o tzv. vlastní hodnotu důkazu, ale rovněž se tento pojem dá vysvětlit jako hodnocení důkazu. Při hodnocení důkazů vychází trestněprávní nauka z koncepce konfliktu zájmů a hodnoty důkazů. Základním kamenem v hodnocení zákonnosti důkazů je ustanovení § 89 odst. 2 TŘ, kde je uvedeno *„důkazem může být vše, co může přispět k objasnění věci"*, což v podstatě znamená, že je dovolený, resp. použitelný téměř jakýkoliv důkaz. Toto ustanovení má však své mantinely, přičemž jeden z nich vyplývá hned z dalšího odstavce příslušného ustanovení, tedy z § 89 odst. 3 TŘ, kde je stanoveno „*důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takové donucení nebo hrozby donucení použila*". Ve zbytku zákon v otázkách určování zákonnosti a nezákonnosti důkazů ve své podstatě mlčí. Je patrně možné zákonnost, případně nezákonnost důkazů, dovozovat z dalších ustanovení, která upravují dokazování a předkládají základní zákonnou úpravu jednotlivých důkazních prostředků.

Než přejdu ke konkrétnímu vymezení zákonnosti důkazů, dovolím si ještě krátce dotknout názvosloví, které je užíváno v této problematice. Vedle zákonnosti je ještě přijatelné a možné užívat pojem **„přípustnost"**. Nepřípustnost důkazu se v právní praxi vymezuje jako širší rámec pro označení „vady" důkazu, než je samotná nezákonnost. Výše jsem již nastínila, že zákonnost ve smyslu výkladu české právní nauky postihuje pouze zákonnost procesu dokazování, který je blíže popsán v trestním řádu. Co se týká nepřípustnosti, ta postihuje např. i pramen důkazu. Dalo by se říct, že každý nezákonný důkaz je rovněž nepřípustný, naopak to ovšem neplatí. Ne každý nepřípustný důkaz musí nutně být i nezákonný. Pokud bych měla uvést konkrétní příklad nepřípustnosti důkazu, tak soudní praxí např. není připuštěn důkaz výslechu detektorem lži. Toto je rovněž i potvrzeno v usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 To 12/92, ze dne 25. 3. 1992. Nejvyšší soud ČR zde uvedl:

„Výsledky vyšetření na tzv. detektoru lži nelze použít v trestním řízení jako důkaz. Soud prvého stupně sice poukazuje na ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., podle něhož za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Toto ustanovení však neplatí bez výhrad, nehledě k tomu, že směšuje pojem důkaz a důkazní prostředek. Trestní řád totiž v některých dalších ustanoveních, jež jsou ve vztahu k citovanému ustanovení ustanoveními speciálními, stanoví, že některé úkony nelze jako důkaz použít (viz § 158 odst. 3, § 211 odst. 2–4 tr. ř.), resp. pro zjištění některých skutečností připouští jen určité důkazní prostředky a tuto proceduru přesně vymezuje – viz ustanovení hlavy

páté tr. ř. Podstatou vyšetření na tzv. detektoru lži je výslech obviněného ke skutečnostem, které se více či méně týkají trestného činu. V trestním řízení lze však použít jen ty poznatky, které obviněný poskytl v souladu s ustanovením § 91 a násl. tr. řádu, což v případě vyšetření na tzv. detektoru lži splněno není."

Zde je tedy judikováno, že důkaz získaný z výslechu obviněného užitím detektoru lži není komfortní s ustanovením § 91 TŘ, z toho důvodu je považován za zcela nepřípustný.
Dále bych si dovolila krátkou polemiku o termínu **„neústavnost"** důkazu. Toto označení by se poté dalo dle mého názoru užívat pro termín „nezákonnost" důkazu v USA, protože tam mají základní úpravu nezákonnosti zavedenou ve čtvrtém dodatku k Ústavě USA, tudíž se z hlediska teorie jedná o případný "neústavní" či "ústavně nekomfortní" důkaz. Otázce ústavnosti důkazů v USA se budu věnovat později ve své práci, jelikož srovnání amerického právního systému a jeho přístupu k dokazování považuji za důležité pro tuto diplomovou práci.

Vrátím se ještě jednou k samotné zákonnosti důkazů, přičemž jsem již zmínila, že zákon nevymezuje konkrétní příklady a kritéria pro určení nezákonnosti získaného důkazu. Vycházím dále z premisy, že otázka hodnocení zákonnosti důkazů je otázkou především jejich hodnocení. Hodnocením důkazů se rozumí psychická činnost orgánů činných v trestním řízení, které vždy hodnotí důkazy ze tří hledisek; hodnotí závažnost, pravdivost a zákonnost.[28] Trestněprávní teorie požaduje hodnocení stránek hodnoty důkazů dokonce v určeném pořadí. Jak jsem již nastínila, nejdřív se hodnotí závažnost. Ve chvíli, kdy orgány činné v trestním řízení vyhodnotí důkaz jako nezávažný, tak se jím dále nezaobírají, důkaz jednoduše vyřadí z dalšího dokazování. Dále je třeba hodnotit důkaz z hlediska zákonnosti. Zákonnost důkazu se hodnotí podle toho, zdali byl získán řádně provedeným procesem dokazování, který byl v souladu s trestními předpisy. Poslední se hodnotí pravdivost. Orgány činné v trestním řízení neposuzují pravdivost ve chvíli, kdy je důkaz vyhodnocen jako neúčinný.

Je ovšem otázkou, zda hodnocení zákonnosti důkazů podléhají všechny fáze dokazování, tj. vyhledávání důkazu, opatření, provedení a procesní zajištění a hodnocení důkazu. Z logiky věci je tedy možné rovnou vyřadit z vyhodnocení zákonnosti fázi hodnocení důkazu, protože součástí této fáze je vyhodnocení zákonnosti hodnoceného důkazu (jiná otázka nastává tehdy, pokud bychom se zabývali tímto hodnocením v rámci opravného řízení). Rozlišení jednotlivých fází dokazování je nicméně problematické, jelikož fáze často splývají.[29]

---

[28] NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 9. ISBN 80-210-1524-1.
[29] REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září, s. 2.

Problémem je poté přezkoumávání fáze vyhledávání důkazů. Ve většině případů tedy není prokazatelné, jak se orgány činné v trestním řízení o předmětném důkazu dozvěděly a jakým způsobem byl důkaz vypátrán. Konkrétně je poměrně problematická situace, kdy je obviněný donucen násilím k výpovědi, protože taková výpověď má jako důkaz, jak je potvrzeno soudní praxí, punc absolutní neúčinnosti. Pokud na základě takové výpovědi budou opatřeny další věcné důkazy, je otázkou zdali je lze vyhodnotit jako absolutně neúčinné, pravděpodobně by se totiž k této situaci nepřistupovalo jako k absolutní vadě řízení. **Nezákonné je totiž zjištění existence důkazu, jeho vlastní opatření je již v souladu se zákonem definovaným procesem dokazování.** V různých právních systémech se s tímto fenoménem pracuje různě, budu se ještě věnovat úpravě v USA, která vychází z velmi podobné teorie, která je zastávána i u nás.

Platí jistě základní pravidlo, které spočívá v tom, že jako důkaz mohou být užity pouze poznatky, které vyplývají z řádně a zákonně provedeného procesu dokazování. Dokazování je obecně upraveno v Hlavě páté trestního řádu. Pokud se jedná o poznatky, které nevzešly z procesu dokazování, nejedná se již o důkazy nezákonné, nicméně o důkazy nepřípustné.

Samotné zkoumání zákonnosti důkazů provedl nejkomplexněji B. Repík, který vypracoval kritéria posuzování zákonnosti důkazů.

Tato kritéria jsou zpracována následovně:

1) *„je nutné prověřit, zda byl důkaz opatřen z pramene, který stanoví, případně alespoň připouští zákon,*
2) *zda byl opatřen a proveden procesním subjektem k tomu zákonem oprávněným,*
3) *zda byl důkaz opatřen a proveden v tom procesním stádiu, v němž je příslušný procesní subjekt podle zákona opatřovat a provádět důkazy v procesním smyslu, tj. takové důkazy, které mohou být podkladem pro rozhodnutí v trestním stíhání, zejména pro rozhodnutí soudu,*
4) *zda opatřený a provedený důkaz se týká předmětu dokazování v daném procesu, tj. zda se týká skutku, o němž se řízení vede, popřípadě otázek, o nichž lze a je třeba podle zákona v souvislosti s tímto skutkem v řízení rozhodovat,*
5) *zda byl důkaz opatřen a proveden způsobem, který stanoví, popřípadě připouští zákon.”*[30]

[30] REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září, s. 125–126.

Nyní se budu stručně věnovat jednotlivým kritériím zákonnosti, jak je vymezil B. Repík. Trestněprávní nauka prošla samozřejmě od roku 1982 mnohými změnami, také dokazování se změnilo, čím dál tím více je těžiště dokazování posouváno do řízení před soudem, aby bylo v souladu se zásadami trestního řízení, kde se také užije nejvíc zásad dokazování . Dokazování je k dnešnímu dni také mnohem modernější ve smyslu užívání vědeckých prostředků a dalších možností, které dříve nebyly myslitelné.

K bodu **(1)** je nutné, aby užitý důkazní prostředek byl zákonný v daném právním systému. Důkazní prostředky lze vymezit taxativně, rovněž ovšem demonstrativně. To poté úzce souvisí se zásadou volného hodnocení důkazů. V našem TŘ máme demonstrativní výčet důkazních prostředků. Tato demonstrativnost výčtu důkazních prostředků vyplývá mimo jiné i z ustanovení § 89 odst. 2 TŘ, kde je stanoveno: „*za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci*". V TŘ uvedený okruh důkazních prostředků tak může být doplněn dalšími výslovně nezmíněnými důkazními prostředky, jejichž výčet je poměrně široký. Pro příklad uvedu např. zvláštní druh ohledání, o čemž rozhodl Nejvyšší soud ČSSR již dne 25.6.1968 ve svém rozsudku, sp. zn. 11 Tz 29/68, v němž judikoval: *„i rekonstrukce činu jakožto druh ohledání může být důkazem v trestním řízení (§ 89 odst. 2 tr. ř.), při provádění tohoto důkazu však nesmí být obviněný orgány činnými v trestním řízení usměrňován ohledně jeho počínání při činu, které během rekonstrukce znázorňuje nebo líčí".* Z toho vyplývá, že při dodržení zákonných podmínek pro dokazování lze uznávat jako důkazní prostředek i další důkazní prostředky, které nejsou výslovně vyjmenovány v páté hlavě TŘ.

Dá se říct, že potřebné mantinely užitelnosti důkazních prostředků musí stanovit soudní praxe. Úprava důkazních prostředků tímto stylem má své výhody i nevýhody. Osobně spatřuji výhody primárně v tom, že důkazní prostředky a dokazování obecně probíhá ostatně jako vše ostatní modernizaci, tudíž se uplatňují nové vědecké postupy a dokazování je stále exaktnější. V tomto smyslu jsou otevřené dveře demonstrativního výčtu výhodou. Nevýhodou je poté určitá právní nejistota a úprava oblasti ponechaná judikatuře, která není vždy jednotná a právní názor rozličných soudů se liší. Osobně pokládám stávající demonstrativní výčet za vhodné řešení.

K bodům **(3)** a **(4)** jsem se poměrně vyčerpávajícím způsobem věnovala již výše, když jsem se zabývala jednotlivými fázemi dokazování a podmínkami, které jsou pro ně v zákoně stanovené. Pokud tyto fáze dokazování nejsou provedeny v souladu s TŘ, tak došlo k nezákonnému opatření důkazů, další otázkou pak samozřejmě je, jaký vliv tato nezákonnost bude mít na účinnost důkazu.

Závěrečným kritériem, tedy bodem **(5),** se budu zabývat u samotné účinnosti důkazů pocházejících z rozličných důkazních prostředků a u jednotlivých rozhodnutí soudu s tím souvisejících. Tento bod je dle mého názoru nejproblematičtější, jelikož úprava stále není

dostačující. Je vždy potřeba posuzovat nezákonnost a její vliv na účinnost, což je v našem právním prostředí právě úkolem soudů. Zde zastávám názor, že není utvořena komplexní a jasná rozhodovací praxe, rozhodnutí soudů často nejsou jednotná. Je otázkou, zdali by nebylo lepší v zákoně přesně vytyčit, jaká nezákonnost, tedy jaká procesní vada je již natolik zásadní, aby případný nezákonně získaný důkaz důkaz byl absolutně neúčinný. Současná právní úprava obsahuje použe jeden takový případ, který je explicitně vysloven v ustanovení § 89 odst. 3 TŘ.

6. Absolutní a relativní neúčinnost důkazů

Nezákonnost důkazů se podle trestněprávní nauky dělí na dva stupně nezákonnosti:

A. **absolutní neúčinnost důkazu a,**
B. **relativní neúčinnost důkazu.**

Absolutní neúčinnost důkazu je důsledkem existence podstatné procesní vady nastalé během dokazovacího procesu, která je považována za neodstranitelnou. Relativní neúčinnost důkazu je poté důsledkem podstatné procesní vady, která je ovšem odstranitelná. Jinak řečeno, pokud dojde pouze k nepodstatné a nezávažné procesní vadě, je důkaz účinný a lze ho užít v řízení jako podklad pro rozhodnutí.

Co se týká **relativní neúčinnosti** důkazu, jedná se o „prostou" procesní vadu, která se stala při procesu dokazování, nicméně je odstranitelná zpravidla opakováním daného úkonu. Z toho vychází i ustanovení § 188 odst. 1 písm. f TŘ, kde je stanoveno, že soud vrátí věc k došetření také ve chvíli, kdy je třeba odstranit vady vzniklé v přípravném řízení. Z toho se tedy dá vyvodit, že vracení věci do nižšího procesního stádia je důvodné, jen pokud bylo porušeno takové ustanovení zákona, které je klíčové pro rozhodnutí v určitém stádiu trestního stíhání. Dá se tak říct, že vždy čím je stádium pokročilejší, tím více podstatná vada řízení musí nastat, aby bylo nutné procesní úkon opakovat.

Co se týká **absolutní neúčinnosti,** zde je třeba se zabývat zejména ustanovením § 258 odst. 1 písm. a) TŘ, kde je stanoveno, že podstatná vada řízení, které předcházelo rozsudku, spočívá zejména v porušení ustanovení, kterými se má zabezpečit objasnění věci nebo právo obhajoby, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku. Trestní řád, jak již bylo konstatováno výše, neřeší ani to, co je z hlediska dokazování podstatná vada řízení. Je tak třeba dovozovat, a to s přihlédnutím k teoretickým východiskům trestněprávní praxe a také s ohledem na konkrétní případ. Ze soudní praxe umíme vyvodit několik příkladů, kdy bylo vyhodnoceno, že se jedná o podstatné vady řízení spojené s dokazováním, což způsobuje absolutní neúčinnost. Dále rozeberu jednotlivé důkazní prostředky a častá procesní pochybení, která s nimi souvisí a ze kterých soudní praxe vyvozuje absolutní neúčinnost důkazů.

Budu se také věnovat různým důkazním prostředkům a jejich vadám, které byly již soudní praxí vyhodnoceny jako podstatné vady řízení, konkrétně tedy výslechům, a to jak obviněného, tak svědků. Další podkapitolu věnuji znaleckým posudkům, rovněž výslechu znalce před soudem. Dále rozeberu další věcné důkazy. Osobně v tomto pořadí spatřuji logiku, jelikož tyto důkazní

prostředky považuji za „tradiční", a to ve smyslu, že se objevují v téměř každém trestním řízení, důkazy z nich vyvozené jsou podkladem pro většinu rozhodnutí v trestních věcech.

V této kapitole se zmíním rovněž i o důkazech, které mohou vyplynout z užití operativně pátracích prostředků, a to také i z pohledu evropského práva, zvláště se pak zaměřím na aspekty porušení EÚLP, konkrétně na policejní provokaci, tedy užití „agenta provokatéra". Operativně pátrací prostředky byly do trestního řádu zařazeny až novelou, která proběhla zákonem č. 283/2001 Sb. S jejich užitím se počítá již v prověřovací části trestního řízení. Vyplývá to především z faktu, že tyto prostředky jsou zařazeny do hlavy deváté TŘ. Důkazem je nicméně až např. zvukový či obrazový záznam, který pochází z této činnosti, samotná činnost není důkazním prostředkem. Zde se zaměřím na to, kdy takové důkazy, které vyplynou z pátrací činnosti, jsou nezákonné a jaký vliv na účinnost tato nezákonnost má. Dále se ještě podívám na důkazy, které jsou získané mučením, nelidským či ponižujícím zacházením, případně narušením soukromí. Tyto dvě podkapitoly zařazuji až na konec této kapitoly, jelikož se domnívám, že jsou to specifické záležitosti a k uplatňování důkazů získaných např. užitím pátrací činnosti spočívající v užití agenta provokatéra nedochází v každém trestním řízení, ale jde o velice specifickou a poměrně kvalifikovanou trestnou činnost.

6.1. Výslech obviněného

Klíčovým judikátem ve věci užití důkazního prostředku spočívajícího v provedení výslechu obviněného je usnesení Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 6. 3. 1989, sp. zn. 7 To 1/89 došel k právnímu názoru, který se týkal výslechu obviněného a výkladu ustanovení § 165 odst. 4 TŘ. Nejvyšší soud v tomto případě došel k tomu, že pokud se nejedná o neodkladný úkon v souladu s usnesením § 165 odst. 4 TŘ, tak v případě, **že obviněný absentuje obhájce, pokud se jedná o případ nutné obhajoby,** nelze nastalou nezákonnost důkazu z tohoto důkazního prostředku zhojit. Jedná se tak o absolutně neúčinný důkaz. Dle J. Jelínka se v této věci jedná o porušení základních lidských práv, které je zakotveno v LZPS v čl. 40. odst. 3, tedy porušení základního práva na obhajobu[31]. Dále se J. Jelínek ve svém článku zaobírá právě tematikou, že takový postup může znamenat absolutní neúčinnost důkazu, tedy nemožnost použití takového důkazu. Nejvyšší soud se dále v této věci zaobírá ve svém usnesení problematikou záměrně **vytvořených nepříznivých okolností, které mají ovlivnit psychiku vyslýchaného a**

[31] JELÍNEK, Jiří. Obviněný a jeho právo na obhajobu (nad jedním rozhodnutím). *Bulletin advokacie*. 1999, 2, s. 42.

dopomoci tak např. k vynucenému přiznání. I taková situace se dle tohoto usnesení dá kvalifikovat jako podstatná vada řízení, což znamená, že takový důkaz by také byl absolutně neúčinný. Konkrétně se jednalo o výpověď ve věci zvláště závažného trestného činu vraždy, kdy byl obviněný vyslýchán ve zvláště nepříznivých podmínkách ve dvoudenním intervalu několika příslušníky policie, nebyl mu dopřán odpočinek a mimo jiné právě i absentoval obhájce. Toto usnesení Nejvyššího soudu nám nicméně dopřává hodnotné poznatky při našem bádání, kde v trestním řádu jsou stanoveny mantinely k ustanovení § 89 odst. 2 TŘ.

Věcí zanedbání povinné obhajoby, ačkoliv se nejednalo o výpověď ve smyslu ustanovení § 165 odst. 2 TŘ, tedy o neodkladný úkon, se zabýval také Vrchní soud v Praze ve svém usnesení ze dne 30. 3. 1994, sp. zn. 1 To 44/94, kde také vyslovil právní názor spočívající v tom, že takový postup při výslechu byl vyhodnocen jako podstatná vada řízení. S tímto právním názorem se ztotožnil také Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení ze dne 01. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1007/2014.

Ve věci vedení výslechu obviněného upraveného v ustanovení § 92 TŘ je zakázáno kladení kapciózních a sugestivních otázek. Pokud takové otázky byly obviněnému kladeny, jedná se o závažnou procesní vadu, tudíž takový důkaz je absolutně neúčinný. Vyslýchaný by během výslechu měl mluvit sám, bez přerušování, později dojde k tzv. dialogové části výslechu. Otázky by měly být kladeny až v části dialogové, a to takovým způsobem, který napomůže zjištění rozporů, neúplností a nejasností. Způsob samotného kladení otázek je také definován, otázky musí být jasné a srozumitelné, a to s ohledem na vyspělost a rozumovou úroveň vyslýchaného. J**sou tedy vyloučeny otázky, které mají kapciózní charakter, tedy takové, které předstírají nepravdivou, klamavou skutečnost, případně skutečnost nepotvrzenou a vyslýchaného svádějí k odpovědi předem stanovené osobou, která vede výslech.** Vyloučeny jsou rovněž otázky, které mají sugestivní charakter, tedy že vyslýchanému jsou předkládané skutečnosti, které by měly být objasněny právě vedeným výslechem tak, jako by již objasněny byly, a tím je vyslýchaný opětovně sváděn k tomu, aby odpověděl tak, jak očekává osoba, která vede výslech. Takové otázky se poté dají kvalifikovat i jako nepřímý nátlak.[32] Tento právní názor byl také potvrzen Nejvyšším soudem ČSSR v jeho rozsudku ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 11 Tz 29/68. Zde Nejvyšší soud ČSSR stanovil, že pokud je obviněnému při vedení výslechu při pokládání otázek za účelem doplnění výpovědi nebo k odstranění nejasností podsouváno, jak má odpověď znít, je tato odpověď neplatná.

[32] ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, Milada ŠÁMALOVÁ a Petr ŠKVAIN. *Trestní řád I, II, III.* 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1413. ISBN 978-80-7400-465-0.

Z výše uvedeného si dovolím subsumovat, že ve věci podstatného porušení zákonných ustanovení ve věci výslechu obviněného, tak takové porušení soudy shledávají primárně v porušení práva na obhajobu. Z takového hlediska se poté takto provedený nezákonný důkaz musí kvalifikovat jako absolutně neúčinný. Dalším důvodem pro absolutní neúčinnost důkazu je, pokud je výslech veden způsobem, který hraničí s nátlakem a se zásahem do integrity vyslýchaného (to platí pro zmíněné kapciózní a sugestivní otázky).

6.2. Výslech svědků

Výslechům jakožto důkazním prostředkům se budu věnovat i nadále, jelikož zde vzniká poměrně široká možnost pro to, aby se orgány činné v trestním řízení dopustily podstatné procesní vady a aby se tím získaný důkaz stal absolutně neúčinným. Dále uvedu např. výslech svědka, kdy nebyla splněna procesní podmínka řádného poučení svědka v souladu s § 101 odst. 1 TŘ. Tím se zabýval Nejvyšší soud České socialistické republiky ve svém rozhodnutí ze dne 12. 04. 1984, sp. zn. 3 Tz 8/84, kdy vyslovil právní názor, který spočívá v tom, že pokud nebyl svědek řádně poučen, a to konkrétně primárně o tom, že se může vzdát své výpovědi, tak jde o podstatnou vadu řízení. O podstatnou vadu řízení jde také ve chvíli, kdy svědek, který právo odepřít výpověď má, výslovně neprohlásí, že se tohoto práva vzdává. S tímto právním názorem souhlasí Vrchní soud v Olomouci, který předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu citoval ve svém usnesení ze dne 08. 01. 2002, sp. zn. 5 To 187/2002. Dále bylo předmětné rozhodnutí citováno a odsouhlaseno v rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 02. 1998, sp. zn. 1 Tzn 28/97, a to následovně:

„O tom, zda svědek využívá či nikoli své právo odmítnout ve věci výpověď podle ustanovení § 100 odst. 1 tr. ř., se musí vyjádřit takovým způsobem, aby nebylo pochyb o jeho projevené vůli. Na druhé straně však není možno svědka nutit, aby použil přímo zákonné formulace, že ‚nevyužívá práva odepřít výpověď'."

Shodně se bude postupovat, i pokud svědek nemá dostatek informací o tom v jaké věci je konkrétně vyslýchán, aby mohl posoudit, zda má, či nemá právo výpověď odepřít. Svědek musí být seznámen s osobou a skutkem, kterých se trestní stíhání týká, jinak není schopen posoudit, zdali právo odepřít výpověď má, či nemá.

Dále si dovolím rozebrat další judikovanou možnost, kdy se jedná o podstatnou vadu řízení, tudíž takový důkaz, který je podstatnou vadou stižen, je absolutně neúčinný. Jde o situaci, kdy svědek prohlásí, že se bezvýhradně ztotožňuje s přečtenou výpovědí další osoby a žádá, aby tato výpověď byla považována i za jeho vlastní. Tímto se zaobíral Nejvyšší soud ČSR ve svém

rozhodnutí ze dne 16. 11. 1976, sp. zn. 4 Tz 23/76, kde stanovil, že pokud nastane situace, že svědek prohlásí po tom, co mu je předložen orgánem činným v trestním řízení, že se s výpovědí druhé osoby ztotožňuje a že má tato výpověď býti i jemu vlastní, tak k takové výpovědi nelze přihlížet. Takový důkaz tedy bude absolutně neúčinný, nastalou procesní vadu řízení nelze zhojit. Výslech svědka by se musel provést opakovaně a tentokrát by musel probíhat v souladu se zákonem. Obdobně se bude postupovat ve chvíli, kdy by vyslýchaná osoba požadovala, aby se za její svědeckou výpověď považovalo podané vysvětlení, které bylo učiněno úředním záznam před zahájením trestního stíhání dle ustanovení § 61 odst. 2 zákona o Policii ČR a to samé platí i pro vysvětlení do úředního záznamu, učiněné dle ustanovení § 158 odst. 6 TŘ. Tento úřední záznam má sloužit státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení, zdali je třeba takovou osobu vyslechnout jako svědka v hlavním líčení. Pokud by tedy došlo k tomu, že svědek by při své výpovědi prohlásil, že chce, aby takový úřední záznam o podaném vysvětlení byl jeho výpovědí, tak se jedná o absolutně neúčinný důkaz.

Další podstatnou vadou při provádění výslechu svědka může být také situace, kdy je výslech proveden ve chvíli, kdy je vedeno řízení proti uprchlému, a to nicméně bez toho, aby byly splněny podmínky ustanovení § 302 a další TŘ. Takový výslech je důkazem absolutně neúčinným a je třeba ho opakovat, pokud má být použit jako důkaz pro rozhodnutí o vině a trestu. O této věci judikoval Krajský soud v Plzni dne 26. 01. 2001 ve svém usnesení, sp. zn. 7 To 200/2001.

Z výše uvedeného můžeme vyvodit dílčí závěr, že soudní praxe považuje dodržení ustanovení o poučení svědka a způsob provádění výslechu za rozhodné, pokud budeme řešit otázku, co je podstatná vada řízení.

6.3. Znalecký posudek

Dále je třeba se pozastavit u znaleckých posudků, které ve velké míře slouží soudcům jako podklady pro znalosti, které nejsou schopni sami pokrýt. Tímto se zabývá ve svém rozhodnutí i Nejvyšší soud SSR ze dne 03. 06. 1976, sp. zn. 4 Tz 98/76. Nejvyšší soud SSR se v této věci zabýval tím, že funkce svědka a znalce je neslučitelná, nemůže dojít ke kolizi zájmů v této podobě. Pokud je osoba jmenována jako znalec, nemůže již vypovídat jako svědek. Za znalce rovněž není možné jmenovat osobu, u které jsou vážné pochybnosti o její předpojatosti, a to vzhledem k poměru této osoby k věci, k orgánům činným v trestním řízení, případně stranám. Taková výpověď nemá důkazní hodnotu, jedná se o podstatnou vadu řízení a důkaz se stane absolutně neúčinným. Toto bylo dále potvrzeno např. v usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 12. 2012,

č. j. 5 Tdo 588/2012-48, nebo v usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 11. 2015, č. j. 5 Tdo 1136/2014-21.

Judikatura také považuje za podstatnou vadu řízení, pokud se jako důkaz, který je podklad pro rozhodnutí o vině a trestu, užije znalecký posudek vypracovaný sice znalcem, ale ne znalcem, který byl v konkrétní věci přibrán jako znalec v souladu s ustanovením § 105 odst. 1 TŘ. Tento právní názor vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu ČSD ze dne 18. 8. 1978, sp. zn. 1 To 22/76, kde se soud vypořádal právě s otázkou znalců, kteří nejsou přibráni jako znalci v konkrétní věci. V takovém případě by byl znalecký posudek jako důkaz absolutně neúčinný, přičemž by mohl být užit jako důkaz listinou v souladu s ustanovením § 112 TŘ. S tímto právním názorem vyslovil souhlas i Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ve věci podaného dovolání ze dne 16. 05. 2017, sp. zn. 30 Cdo 3414/2016.

Dále se ve věci důkazu znaleckým posudkem budu věnovat tomu, že posudek znalců v oboru psychiatrie, který se týká duševního zdraví obviněného a jenž byl učiněn v jiné věci, nelze akceptovat jako znalecký posudek ve věci vyšetření duševního stavu ve smyslu ustanovení § 116 TŘ, ale bude se jednat maximálně o důkaz listinou v souladu s ustanovením § 112 TŘ. To také vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12. 5. 1980, sp. zn. 7 Tz 7/80, kde stanovil, že posuzování schopností obviněného rozpoznat nebezpečnost jednání pro společnost a ovládat své jednání se musí vztahovat vždy k určité konkrétní trestné činnosti. Nemůže se tak užít znalecký posudek ve smyslu vyšetření duševního stavu dle ustanovení § 116 TŘ, které bylo učiněno v jiném trestním řízení. Takový důkaz by byl absolutně neúčinný jako znalecký posudek, mohl by být použit ovšem jako důkaz listinný. S tímto postojem vyjádřil souhlas i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Tdo 469/2017.

Z výše shromážděných materiálů vyplývá, že pro soudní praxi je typické, že klade důraz na to, aby znalecké posudky ve smyslu důkazu byly primárně zprocesovány v souladu se zákonem ve smyslu ustanovení týkajících se přibírání znalců. Nedodržení ustanovení, které souvisí s přibíráním znalců, považuje soudní praxe za podstatnou vadu řízení, z níž poté vyplývá absolutní neúčinnost takto získaných důkazů.

Znalec se ve svém znaleckém posudku může vyjadřovat pouze ke skutkovým otázkám, přičemž omezením mu je jeho znalecká odbornost, nesmí postupovat v rozporu s ustanovením § 107 odst. 1 TŘ, tedy vyjadřovat se k právním otázkám, či hodnotit další získané důkazy. V této věci se odkážu k rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 5. 1965, sp. zn. 10 Tz 29/65, kde soud dovodil, že účelem znaleckého posudku podle ustanovení § 105 TŘ je objasnění skutkových okolností, a to právě s využitím odborných znalostí znalce. Konkrétně v této věci znalec překročil tyto odborné znalosti a vykládal jako součást svého posudku také ustanovení vyhlášky o

pravidlech silničního provozu. V tomto rozhodnutí není nicméně jasně stanovené vodítko, zdali se v tomto případě jedná o podstatnou vadu řízení, nejspíš se bude jednat pouze o relativně neúčinný důkaz. Podobnou věcí se poté zabýval také Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 24. 4. 1997, sp. zn. 2 Tzn 19/97, který do věci nicméně vnesl světlo tím, že rozhodl následovně:

„*Znalecký posudek nelze odmítnout jen proto, že znalec se nad rámec svého oprávnění vyjadřoval i k otázkám právním. Skutečnost, že znalec ve svém posudku zaujme stanovisko k otázce, jejíž zodpovězení přísluší soudu, nečiní tento posudek nepoužitelným, pokud obsahuje odborné poznatky a zjištění, z nichž znalec tento právní závěr učinil a které umožňují, aby si soud tentýž nebo jiný takový závěr dovodil sám.*"

Je tak tedy zřejmě na posouzení konkrétního soudu v konkrétní věci, jakým způsobem se postaví k znaleckému posudku, který je proveden nezákonně, tedy v rozporu s ustanovením § 107 odst. 1 TŘ. Na druhou stranu ani tato nezákonnost nemusí nutně ústit do absolutní či relativní neúčinnosti důkazu.

Další podnět k zamyšlení je, že znalci nepřísluší provádět hodnocení důkazů, a to ani z hlediska věrohodnosti ve směru, o níž podává zprávu. Této věci se věnoval Nejvyšší soud ČSSR ve svém rozhodnutí ze dne 8. 7. 1980, sp. zn. Tzv 17/1980.

I posuzování absolutní neúčinnosti, tedy vyhodnocování podstatných vad ve věci důkazů pramenících ze znaleckých posudků a znaleckých výpovědí, není zcela jednotné. Soudní praxe se shoduje, že znalec nemůže ve věci být rovněž předvolán a vyslýchán jako svědek, v takovém případě by se jednalo o důkaz absolutně neúčinný. Znalecký posudek, který se týká vyšetření duševního stavu nemůže být přebrán z jiného trestního řízení, musí být vždy činěn pro konkrétní věc, což je primárně z důvodu, že každý skutek může vyžadovat jinou míru zavinění a jiné nároky na duševní stav. Za lehce nedořešené považuji to, když znalec ve svém znaleckém posudku překročí rámce své odbornosti, patrně se jedná pouze o relativní neúčinnost, ale je vždy potřeba posuzovat konkrétní případ.

6.4. Další věcné důkazy

Co se týká věcných důkazů, budu se zabývat nejdříve situací, která nastane, pokud bude takový důkaz získán nezákonným procesním postupem, čímž bude také stižen absolutní neúčinností. Konkrétně Krajský soud v Českých Budějovicích ve svém usnesení ze dne 29. 9. 1994, sp. zn. 4 To 354/94 došel k názoru, že „*Magnetofonové záznamy rozhovorů osob, které byly pořízeny v rozporu se zákonem, jsou důkazem absolutně neúčinným. Přepisy takových*

záznamů nelze zařazovat do trestního spisu, a pokud již k tomu dojde, nelze je, stejně jako samotné záznamy, použít v trestním řízení jako důkaz". S tímto právním názorem poté vyslovil souhlas Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007, který ovšem také vymezil, že při jeho konkrétním rozhodování je posuzována jiná situace, a to užití zvukového záznamu, který byl opatřen soukromou fyzickou osobou. V této věci došel Nejvyšší soud k tomu, že v souladu s ustanovením § 89 odst. 2 TŘ „*zásadně nelze vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam, který byl pořízen soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas je takto zaznamenán. Ustanovení § 88 tr. ř. se zde neuplatní, a to ani analogicky*".

Velice podobné téma jsou poté důkazy, které pocházejí z odposlechu a opatřování záznamů telekomunikačního provozu dle ustanovení § 88 TŘ. Z dikce samotného zákona vyplývá, že je-li vedeno trestní řízení pro zločin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, dále pro trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e) a odst. 2 až 4 TZ, sjednání výhody při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 TZ, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257 TZ, pletichy při veřejné dražbě dle § 258 TZ, zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 TZ nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, může být ve věci vyšetřování takových trestných činů vydán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Podmíněno je to tím, že musí být předpokládáno, že tento postup objadnění otázky nutné pro rozhodnutí bez důvodných nejasností. Pokud ovšem nejsou splněny podmínky, které vyplývají z ustanovení § 88 TŘ, případně jsou porušeny podmínky o údajích o uskutečněném telekomunikačním provozu dle ustanovení § 88a TŘ.

6.5. Důkazy získané z operativně pátrací činnosti

Důkazy plynoucí z operativně pátracích prostředků byly vneseny do trestního řádu novelou zákonem č. 265/2001 Sb. Současně s tím byla rozšířena i pravomoc státního zástupce provádět v této činnosti dozor policejního orgánu.[33] Tento dozor poté rozšiřuje užitelnost výsledků této činnosti právě tak, aby výsledky mohly být užity např. jako důkazy i v řízení před soudem. Tato operativně pátrací činnost je poté směrována primárně k vysoce kvalifikované a organizované trestné činnosti (korupce, obchodování se zbraněmi, obchodování s drogami). Jak je dále uvedeno

[33] FENYK, Jaroslav. Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11–12.

v ustanovení § 158b odst. 3, tak „*zvukové, obrazové a jiné záznamy získané při užití operativně pátracích prostředků způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona lze použít jako důkaz*". To se poté dá patrně vyložit, že musí být dodrženy podmínky v ustanovení § 158b TŘ, ale poté také musí být dodrženy podmínky vyplývající z ustanovení upravujících jednotlivé operativní pátrací prostředky. Nejedná se tak o důkazy ve smyslu ustanovení § 88 a § 88a TŘ[34], tudíž se na ně neuplatní ani judikatura, kterou jsem řešila výše právě v podkapitole dalších věcných důkazů. Dovoluji si tak pokládat také tyto důkazy za důležité a věnovat jim část své diplomové práce, ač by se jistě daly rozebrat i mnohem obšírněji a do větších podrobností.

a) Předstíraný převod

Předstíraný převod je v TŘ předpokládán v ustanovení § 158c, přičemž spočívá v „*předstírání koupě, prodeje nebo jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci, a to věci, (a) k jejímuž držení je třeba zvláštního povolení, (b) jejíž držení je nepřípustné, (c) která pochází z trestného činu, nebo (d) která je určena ke spáchání trestného činu*". Z tohoto ustanovení poté vyplývá, že předstíraný převod je možné uskutečnit pouze na základě písemného povolení státního zástupce. Hned v dalším, tedy třetím odstavci daného ustanovení § 158c je však dodatek, že pokud věc nesnese odkladu, lze uskutečnit tento operativně pátrací prostředek i bez povolení. To je ovšem nutné zhojit tím, že policejní orgán bezodkladně informuje státního zástupce o provedení předstíraného převodu, přičemž pokud nedostane dodatečné povolení do 48 hodin, nelze informace z tohoto vyplývající dále užít pro účely trestního řízení. Případný důkaz (např. listinný důkaz), který by mohl být vyvozen z tohoto operativně pátracího prostředku, by byl nezákonný a rovněž by byl stižen s nejvyšší pravděpodobností absolutní neúčinností.

Tento operativně pátrací prostředek se poslední dobou často řeší v kontextu tzv. „agenta provokatéra", kdy musí soudy posuzovat celkovou zákonnost takového trestního stíhání, které je založeno na vyprovokování, ale rovněž také takové důkazy, co z takové činnosti vyplývají.

[34]ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Miroslav. § 158b [Druhy a používání operativně pátracích prostředků]. In: ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, Milada ŠÁMALOVÁ a Petr ŠKVAIN. *Trestní řád I, II, III.* 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1983. ISBN 978-80-7400-465-0.

b) Sledování osob a věcí

U sledování osob a věcí, které je upraveno v ustanovení § 158d TŘ, je vždy nutné prvně rozlišit, zda se jedná o „pouhé" sledování osob a věcí, či zdali jsou z takové činnosti opatřovány nějaké záznamy (audiovizuální, zvukové). Třetí možnost je poté nastíněna v třetím odstavci ustanovení § 158d a spočívá v zásahu do některých ústavně chráněných práv a svobod občanů. Sledování osob a věcí je poté možné zahájit pouze v řízení o úmyslném trestném činu, což vychází z ustanovení § 158b odst. TŘ a vztahuje se to k užití všech operativně pátracích prostředků.

Za nejpalčivější téma zde pokládám důkazy, které pocházejí právě z užití tohoto operativně pátracího prostředku a jejichž těžiště spočívá právě v druhém odstavci předmětného ustanovení § 158d TŘ. Jedná se tedy o pořizování nahrávek, a to jak audiovizuálních, pouze hlasových a případně i fotografií. Jak jsem již zmínila výše, nejde o záznam telekomunikačního provozu ve smyslu § 88 TŘ ani o zjištění údajů o něm dle § 88a TŘ. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 1235/09 vykládá ustanovení § 158d TŘ v souvislosti s případným užitím výstupů z této operativně pátrací činnosti jako důkazu následovně:

„Pokud důkaz, resp. informace o něm obsažená, nebyl získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem, musí být soudem vyloučen z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci. Při sledování osob a věci dle § 158d trestního řádu je přitom nezbytně třeba, aby bylo dáno do souvislosti podezření, že ke konkrétní trestné činnosti má sledovaná osoba konkrétní vztah."

Aby důkazy pocházející z tohoto zdroje byly zákonné, je třeba dodržet postupy, které jsou nastíněné v předmětném ustanovení § 158d TŘ. Konkrétně by se poté dalo subsumovat, že je třeba, aby byly řádně povoleny ze strany státního zástupce či soudce a dále aby se jednalo o podezření z úmyslného trestného činu, přičemž u osoby, proti níž se tyto operativně pátrací prostředky užijí, je třeba, aby bylo logické podezření, že má k trestné činnosti konkrétní osoba konkrétní vztah. Pokud budou tyto podmínky porušeny, nebude se jednat o zákonné důkazy a budou stiženy zřejmě absolutní neúčinnosti, protože by se jednalo o podstatnou vadu řízení.

c) Použití agenta

Použití agenta bylo zavedeno do trestního řádu již výše dvakrát zmíněnou novelou zákona č. 265/2001 Sb., není to ovšem úplnou novinkou, jelikož bylo dříve upraveno již v zákoně č. 283/1991 Sb. o Policii ČR v ustanovení § 34b předmětného zákona. Pro použití tohoto operativně pátracího prostředku platí mnohem přísnější podmínky, než je to u zbývajících operativně

pátracích prostředků. Výčet trestných činů, kdy lze tohoto operativně pátracího prostředku užít, je na první pohled taxativní, ale není tomu tak. Lze ho užít i v případě u úmyslných trestných činů, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána. [35] V tomto bodě je tak třeba se zastavit, jelikož je zde patrné pochybení zákonodárce, protože takových trestných činů může být celá řada. K užití tohoto operativně pátracího prostředku je poté oprávněna pouze Policie ČR a GIBS.

Aby bylo užití agenta vůbec možné, je třeba, aby to povolil soudce Vrchního soudu, v jehož obvodu je státní zástupce, který návrh na užití agenta podává, činný. Návrh může podat pouze státní zástupce Vrchního státního zastupitelství. V povolení musí být uveden účel použití tohoto operativně pátracího prostředku, ale rovněž také doba, po kterou je užití agenta nutné. Z povolení musí být také zřejmá identifikace agenta (k tomu, kdo agentem může být, viz ustanovení § 158e odst. 2 TŘ). Pokud důvody pominou, je státní zástupce povinen bezodkladně ukončit činnost agenta. O výsledku jeho použití je povinen policejní orgán předložit státnímu zástupci záznam. Dobu pro použití agenta lze prodloužit, a to na základě nového návrhu, který musí obsahovat vyhodnocení dosavadní činnosti.

Agent je podle ustanovení § 158e odst. 6 TŘ povinen při své činnosti volit ke splnění služebního úkolu způsobilé prostředky, kterými ovšem nesmí být zasaženo do práv a svobod jiných osob. Zde se poté dostávám k otázce, kvůli které jsem se mimo jiné rozhodla zahrnout toto téma do mé diplomové práce. Agent nesmí překročit rámec užití těchto způsobilých prostředků, v jiném případě by se mohlo jednat o nepřípustnou policejní provokaci. Za nezákonné by mohly být považovány policejní postupy, které mají za cíl vyvolat v osobě úmysl spáchat trestný čin, rovněž také aktivní vytváření podmínek, aby Policií ČR či GIBS vytipovaná osoba opravdu uskutečnila úmysl spáchat trestný čin, k němuž byla motivována právě agentem. Policejní aktivity musí být pouze reakcí na jednání pachatele způsobilého trestný čin spáchat nezávisle na přispění Policie ČR či GIBS. [36] O policejní provokaci se nejedná v případech právě pouhého pasivního monitorování připravované nebo probíhající trestné činnosti Policií ČR či GIBS.

O policejní provokaci nelze hovořit ani v případě, že se jedná o aktivní účast Policie ČR či GIBS na přípravě nebo páchání trestného činu za podmínek stanovených trestním řádem ve formě výše zmíněného předstíraného převodu dle ustanovení § 158c TŘ či ve formě právě použití agenta dle předmětného ustanovení § 158e TŘ. Tato aktivita nesmí tvořit podstatné jednání nebo určující

[35] JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 884. ISBN 978-80-7502-230-1.
[36] ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUCHTA. *Trestní právo procesní.* 4., přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 510–511. ISBN 978-80-7400-496-4.

prvek trestného jednání. Vymezit jasně a komplexně všechny formy nepřípustných a nezákonných policejních provokačních postupů a metod je s ohledem na jejich rozmanitost ovšem nemožné. Za nezákonné lze označit všechny případy zjevného zneužití policejní moci, srovnatelného právě např. s fyzickým či psychickým donucením, násilím a brutalitou. Totéž by se uplatnilo u policejního donucení, z kterého by mohla plynout újma na zdraví nebo smrt, případně jiná vážná škoda. Policie ČR případně GIBS je povinna takovému chování s takovými následky naopak zabránit, nikoliv ho iniciovat.[37]

[37] SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Vladana WORATSCHOVÁ. Posuzování policejní provokace. *Trestněprávní revue*. 2002, 11, s. 314–316.

7. „Fruit of the poisonous tree doctrine" aneb srovnání s americkým trestním právem

7.1. Fruit of the poisonous tree

Doktrína **„Fruit of the poisonous tree"** v překladu **„Plody z otráveného stromu"** je typickým znakem amerického vnímání zákonnosti důkazů. Ve zkratce se dá říct, že plody z otráveného stromu jsou vždy otrávené.[38] V trestním řízení nelze připustit, aby se užil důkaz, který byl opatřen nezákonně, a to bez hlubšího zkoumání důvodů pro tuto nezákonnost. Věc je nicméně daleko komplikovanější a sahá do poměrně daleké minulosti, do samotného počátku soudnictví v USA obecně.

Předmětná doktrína totiž vychází ze čtvrtého dodatku, který má za úkol chránit americké občany před prohledáváním, zatýkáním, zabavováním majetku bez konkrétního soudního příkazu, případně bez důvodů, které by zavdaly důvodnému přesvědčení, že byl spáchán zločin. Tento dodatek zní:

„The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no warrants shall issue, but upon probable cause, supported by oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized."

Tento dodatek byl přijat v roce 1791, přičemž užit v soudní praxi byl až v roce 1886, a to v případu Boyd vs. United States, kde Nejvyšší soud USA prohlásil, že listinné důkazy získané donucením nemohou být užity jako důkazy v řízení. [39] Poprvé se tak setkáváme s tím, že případná nezákonnost procesu dokazování může (a zpravidla i bude) stíhána neúčinností důkazů. Dne 24. 2. 1914 Nejvyšší soud USA rozhodoval ve věci Weeks v. United States, přičemž rozhodoval o tom, zda je možné užít důkazy, které jsou získané protizákonným způsobem. V tomto rozhodnutí bylo judikováno, že takové důkazy nelze použít, pokud byly získány federální policií. Pokud ovšem byly získány místní policií, nezákonné získání neznamená automaticky neúčinnost důkazu.

---

38 HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2009, 3, 65.

39 NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 10–11. ISBN 80-210-1524-1.

Nejvyšší soud USA se s tímto vypořádal následovně:

„We therefore reach the conclusion that the letters in question were taken from the house of the accused by an official of the United States, acting under color of his office, in direct violation of the constitutional rights of the defendant; that, having made a seasonable application for their return, which was heard and passed upon by the court, there was involved in the order refusing the application a denial of the constitutional rights of the accused, and that the court should have restored these letters to the accused. In holding them and permitting their use upon the trial, ***we think prejudicial error was committed****."*[40]

V poslední mnou citované větě se Nejvyšší soud USA s tímto vypořádává tvrzením, že se domnívá, že se stal „prejudical error", což by se do dikce české trestněprávní nauky dalo přeložit právě jako "podstatná vada řízení".

Následně bylo toto pravidlo několikrát rozebíráno v dalších rozhodnutích Nejvyššího soudu USA, přičemž po velkém množství sporů se ustálilo, že čtvrtý dodatek je vykládán ve smyslu, že důkazy získané porušením čtvrtého dodatku nemohou být použity ani před federálním soudem, ani před soudem státu, a to bez ohledu na to, kým konkrétně byly tyto důkazy získány.[41] Toto pravidlo platilo v USA od 19. 6. 1961, přičemž takto bylo judikováno Nejvyšším soudem USA, tímto rozhodnutím bylo rovněž zrušeno rozhodnutí soudu z Ohia. [42]

Dále si dovolím rozebrat ještě zajímavou tematiku, kterou Nejvyšší soud USA judikoval, a to také nejednou. Jedná se o uplatňování zmiňovaného čtvrtého dodatku na konkrétní osoby. Přímo ze čtvrtého dodatku vyplývá, že je na ústavní úrovni chráněna osoba, domov, listina a movitosti před nedovoleným zásahem. Není zde ovšem jasné vodítko, jak postupovat např. při zásahu do soukromí ve veřejných prostorách. To se poprvé začalo řešit již v roce 1914[43], kdy Nejvyšší soud USA judikoval ve smyslu, že je třeba šetřit podstatu narušení soukromí, a definoval tak dvě hlediska. První hledisko bylo **„expectation of privacy"**, kdy je třeba šetřit, zda člověk očekává, že určitá věc zůstane v soukromí. Druhá podmínka je prostá, a to zda je očekávatelné, že tato věc v soukromí opravdu zůstane. Pokud se např. rozhovor koná na rušné ulici, účastník takového rozhovoru nemůže být v důvodném očekávání, že jeho rozhovor nebude nikým vyslechnut. Z toho se také vyvodilo určité pravidlo, které se v USA běžně užívalo, a to **hledisko „viditelnosti důkazu"**, tedy pokud jsou důkazy viditelné na první pohled, není jejich nalezení proti dikci čtvrtého dodatku. I zde poté vyvstává mnoho otázek, které byly postupně řešeny, ale

---

[40] Weeks v. United States, 232 U.S. 383 (1914).
[41] NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 11. ISBN 80-210-1524-1.
[42] Mapp v. Ohio, 367 U.S. 643 (1961).
[43] Katz vs. United States, 389 U. S. 347 (1967).

také spousta otázek, které vyřešeny nebyly, např. jaké pomůcky lze užít, aby se jednalo o „první pohled". Většina soudů se přiklání k tomu, že je možné užít i dalekohled nebo např. vycvičeného psa.

Vývoj šel nicméně dopředu a Nejvyšší soud USA došel k tomu, že je třeba šetřit to, zda byly předkládané neústavně získané důkazy získány v dobré víře, či nikoliv. Pokud taková podmínka „dobré víry" u policistů zajišťujících takové důkazy splněna byla, Nejvyšší soud USA navrhuje použití, a to i přes rozpor se čtvrtým dodatkem. Dále se také začal objevovat fenomén rozdíleného rozhodování v konkrétních případech při uvážení konkrétních skutečností. Za další velice zajímavý judikát Nejvyššího soudu USA považuji rozsudek ze dne 26. 03. 1991, který byl vydán ve věci Arizovna vs. Fulminante. Ve věci šlo o to, že Oreste Fulminante byl zadržen pro trestný čin, rovněž byl ale podezřelý z vraždy jedenáctileté nevlastní dcery. Během odpykávání si trestu za původní trestný čin, který s vraždou neměl nic společného, potkal Anthony Sarivolu, který byl informátorem FBI. Anthony Sarivola ho donutil k přiznání se k vraždě jedenáctileté Jeneane Michelle Hunt, a to pod slibem, že mu poskytne ochranu před případným ohrožením na životě a zdraví, jež mu hrozí od ostatních vězňů. Fulminante byl za tento trestný čin vraždy odsouzen k trestu smrti, rozsudek byl nicméně zrušen odvolacím soudem, a to s přihlédnutím k mechanismu, který v USA fungoval, tedy k automatickému rušení rozsudků založených na vynuceném přiznání. Nejvyšší soud USA poté rozhodoval ve dvou výrocích. V prvním se vypořádal s otázkou, zda bylo přiznání vynucené a zda bylo skutečně nutné zrušit původní rozsudek, kde byl Fulminante seznán vinným. Zde došel Nejvyšší soud USA k názoru, že v takovém případě je potřeba rozsudek zrušit, jelikož Fulminante konkrétně má právo na nové soudní řízení, které bude prosté takové procesní chyby. Dále se nicméně Nejvyšší soud USA v tomto rozsudku zabýval otázkou, spíš mechanismem, který jsem již předestřela, a tím je „automatické rušení rozsudků založených na vynuceném přiznání". Zde Nejvyšší soud USA rozhodl následovně:

„Under harmless error analysis, which the Court has determined applies to the admission of coerced confessions, post at 499 U. S. 306-312, the State has failed to meet its burden of establishing, beyond a reasonable doubt."[44]

Tímto Nejvyšší soud USA vyslovil názor, že se jedná o „Harmless error" tedy o „neškodný omyl", který je možné napravit tím, že se „kvantitativně zaměří v kontextu dalších předložených důkazů". Tomuto novému právnímu názoru a judikatuře se dostalo velké míry kritiky, přičemž

[44] Arizona vs. Fulminante, 499 U. S. 279 (1991).

bylo kritizováno primárně to, že takový přístup může inspirovat policisty k vynucování výpovědí, dále to snižuje osobní ochranu pramenící právě ze čtvrtého dodatku.

7.2. Dílčí závěr

Jak je zřejmé, tak ani v USA není tato problematika jasně vyřešena. V průběhu 19. a 20. století došlo k celé řadě někdy i rozporuplných rozhodnutí jak soudů nižší instance, tak i Nejvyššího soudu USA. Je možné zde sledovat jistou míru oklešťování čtvrtého dodatku, tedy konkrétně práv obžalovaného. Tyto výjimky byly postupně zaváděny jako reakce na boj s nadměrnou kriminalitou. K dnešnímu dni ovšem nezákonnost (v dikci čtvrtého dodatku bych spíše volila právě termín „neústavnost") důkazů a její vliv na účinnost není upravena na zákonné bázi, a to i když se již takové tendence objevovaly. Je tu tak dle mého názoru možné pozorovat podobné tendence jako u nás, tedy soudní praxe ošetřuje ústavnost důkazů podle aktuálního vývoje kriminality a konkrétních případů. **Dovolím si také tvrdit, že je zde dána ještě větší míra volnému hodnocení důkazů a rozhodování soudům než u nás.** Můj názor již byl vyjádřen výše, osobně se ztotožňuji s explicitním zněním zákona, které vymezí rámec pro zákonnost, ústavnost a účinnost důkazů. Při vyjadřování tohoto názoru beru v potaz primárně subjektivní názor, který je založen na „lidské chybě", kterou je možné udělat tím, že je trestní řízení až příliš založené na subjektivních poznatcích a pocitech soudců.

8. Závěr

Vzhledem k tématu mé diplomové práce jsem se rozhodla samotný závěr rozčlenit do dvou částí. V první části (de lege lata) představím východiska, ke kterým jsem došla při psaní své diplomové práce a která mě překvapila. Dále se zaměřím na skutečnosti, o kterých jsem měla mylný předpoklad, ale nakonec jsem zjistila, že právní řád je řeší zcela odlišně od mé představy nastíněné v úvodu. V druhé části (de lege ferenda) se budu věnovat způsobům, kterými by mohla být tato problematika případně upravena dále.

1. Závěr de lege lata

Jak jsem již předpokládala v úvodu této diplomové práce, než jsem se začala zamýšlet nad daným tématem, toto téma není řádně a dostatečně upravené. Laxní je úprava zákonodárce, ale rovněž pokládám za poměrně laxní i soudní praxi. Ač se již nashromáždilo poměrně velké množství judikátů od vstoupení TŘ v účinnost, stále je soudní praxe značně protichůdná a neposkytuje komplexní a jednotný názor. V tomto bodě se tedy moje představy naplnily skoro přesně podle mých předpokladů. Co mě naopak překvapilo, byla praxe v USA, kde jsem předpokládala daleko větší právní jistotu a daleko exaktnější úpravu právě ústavnosti důkazů. Dále jsem předpokládala poměrně vyšší míru uplatňování zásady formální pravdy. Z mého bádání ovšem vyplynulo, že v USA je situace s touto problematikou horší než u nás v České republice.

K čemu jsem tedy konkrétně došla? Těžiště úpravy zákonnosti důkazů, které je v této práci bráno jako kritérium hodnocení jednotlivých důkazů, se nachází v ustanovení § 89 odst. 2 TŘ, kde je stanoveno, že jako důkaz může sloužit vše, co pomůže k objasnění věci. Toto je velmi široké vymezení. V TŘ dále je i v souvislosti s tímto ustanovením § 89 odst. 2 TŘ vymezen pouze demonstrativní výčet důkazních prostředků. To je z mého pohledu na jednu stranu užitečné, není tak vyloučena případná nová metoda vědeckého zkoumání, která by mohla přispět k objasnění věci, zároveň by šlo o moderní postup, který ještě není znám v TŘ. Rovněž to ovšem vnáší nejasnost v určování případné nezákonnosti důkazů. Zákonnost se poté určuje podle kritérií, která v roce 1982 definoval B. Repík. Tato kritéria jsou účinnou pomůckou, ovšem stále je třeba připomenout, že od roku 1982 se v tomto směru nic nezměnilo, přičemž už sám B. Repík upozorňoval na nedostatečnost v úpravě určování zákonnosti důkazů. Na nedostatečnost této úpravy poté upozorňoval i A. Nett.

Co se týká soudní praxe, zde pokládám rozhodování soudů za poměrně nekomplexní a často protichůdné. Není zde dán jasný rámec vymezení nezákonnosti a takové rozhodování, resp. hodnocení důkazu, probíhá často velice subjektivně.

Účinnost je poté v této diplomové práci chápána jako jakýsi právní následek zákonnosti, případně nezákonnosti důkazu. Nezákonný důkaz nemusí nutně být absolutně neúčinný. Pokud se ale neúčinným stane, tak neúčinnost je dvojí, tedy absolutní neúčinnost a relativní neúčinnost. Absolutní neúčinnost důkazu je taková neúčinnost, kterou nelze zhojit, zapříčiní ji ve většině případů podstatná vada řízení. Zde jsme primárně v oblasti trestněprávní teorie, jelikož TŘ nám nedává mnoho vodítek. Jediné vodítko týkající se absolutní neúčinnosti nacházíme v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) TŘ, kde je stanoveno, že podstatná vada řízení předcházející rozsudku je zejména v porušení ustanovení, jimiž se má zabezpečit objasnění věci nebo právo obhajoby, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku. TŘ neřeší ani to, co je z hlediska dokazování podstatná vada řízení. To ovšem lze do určité omezené míry vydedukovat ze soudní praxe, jak mimo jiné představuji ve své diplomové práci, a to u jednotlivých důkazních prostředků.

2. Závěr de lege ferenda

V této části závěru je poté dle mého názoru možné si představit alespoň některá možná východiska, jak by se mohla tato problematika upravit. Je patrné, že jsem primárně vycházela z názorů B. Repíka a A. Netta. I v závěru tak bude patrné lehké ovlivnění těmito odborníky na trestní právo procesní. Co se týká konkrétně možností, jak by se dala tato problematika upravit, jednou z prvních možností je vymezit taxativní výčet důkazních prostředků, a to rovněž i s vymezením, co zákonodárce považuje za podstatnou vadu řízení vzniklou v procesu opatřování důkazu z důkazního prostředku. Toto je samozřejmě, jak jsem již několikrát nastínila, problematické z hlediska toho, že by se zabrzdila modernizace a užívání nových důkazních prostředků, které vyplývají např. z vědecké činnosti. S tím souvisí úprava ustanovení § 89 odst. 2 TŘ takovým způsobem, aby se zamezilo právě vnikání zákonem neznámých důkazních prostředků.

Další možnost je poté důsledněji upravit sankce za porušení procesních ustanovení o dokazování, a to takovým způsobem aby bylo motivační důsledné dodržování procesních pravidel. Sankce by spočívaly v přesném kazuistickém vymezení kdy vyústí konkrétní důkazní

prostředek do důkazu absolutně neúčinného. Zavedení takových sankcí patrně není možné v rámci stávající právní úpravy.

Existence další možnosti je nastíněna výše, a to konkrétně u zkoumání zákonné úpravy neúčinnosti důkazů v USA. V USA je užíván princip tzv. "vylučovacích norem". Pomocí vylučovacích norem jsou v zákoně stanoveny zákazy pro provedení důkazů i pro využití důkazů. Vylučovací norma může zakazovat dokazování určité skutečnosti, metody (typicky výslech detektorem lži), či by může zakazovat další postupy (např. typické pro americké právo - zákaz státní policie opatřovat určité důkazy, přičemž právo opatřovat důkazy má jen policie federální). Tato metoda není absolutní, vychází z americké právní kultury, která je založena na principu "otrávený strom plodí otrávené ovoce" (u nás je typická spíše teorie "otrávený strom plodí zdravé ovoce").

Patrně nejlepším řešením by tak byla kombinace výše zmíněného, tedy kombinace taxativního výčtu zákonných důkazních prostředků, společně s kazuistickou úpravou sankcí za porušení procesních pravidel dokazování. Zákonná úprava by mohla být rozšířena i o vylučovací normy. Je možné, že při takto komplexní úpravě by byly vyloučeny důkazní prostředky, které vyplývají z trendů moderní vědy, to je nicméně již otázka zvážení priorit. Konkrétně priority spočívající v posilnění právní jistoty a priority ležící ve využívání výstupů moderní vědy, které mohou sloužit k objasnění objektivní pravdy. P**o prostudování vývoje této problematiky se osobně přikláním k posilnění právní jistoty, jelikož ani zákonná úprava a ani aktuální judikatura soudů není ucelená a daná problematika skýtá enormní množství nejednoznačně vyřešených otázek.**

Seznam zkratek

Americká ústava - The Constitution of the United States

Čtvrtý dodatek – čtvrtý dodatek Ústavy USA o právu na ochranu svobody osobní a domovní, ratifikován dne 15. 12. 1791

EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práv (vstoupivší v platnost dne 1. 6. 2010)

FBI – Federal Burreau of Investigation

GIBS – Generální inspekce bezpečnostních sborů (zákon č. 341/2011 Sb., o generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů)

LZPS – zákon č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Nejvyšší soud ČR – Nejvyšší soud České republiky

Nejvyšší soud ČSR – Nejvyšší soud České socialistické republiky

Nejvyšší soud ČSSR – Nejvyšší soud Československé socialistické republiky

Nejvyšší soud SSR – Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský řád soudní

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Ústava – zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Vyhláška o pravidlech silničního provozu – vyhláška č. 141/1960 Sb., o pravidlech silničního provozu

Zákon o Policii ČR – zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.

MUSIL, Jan et al. *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 1166 s. ISBN 8071795728.

NEJEDLÝ, Josef. *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 205 s. ISBN 978-80-87146-71-2.

NETT, Alexander. *K problematice neúčinných důkazů v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 57 s. ISBN 8021011637.

NETT, Alexander. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 115 s. ISBN 80-210-1524-1.

ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, Milada ŠÁMALOVÁ a Petr ŠKVAIN. *Trestní řád I, II, III.* 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUCHTA. *Trestní právo procesní.* 4., přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1056 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 3014 s. ISBN 978-80-7400-043-0.

VOJTEK, Petr. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci, komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 288 s. ISBN 978-80-7179-644-2.

FENYK, Jaroslav. Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11–12.

HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2009, 3, 65.

JELÍNEK, Jiří. Obviněný a jeho právo na obhajobu (nad jedním rozhodnutím). *Bulletin advokacie*. 1999, 2, s. 42.

REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie.* 1982, červen–září.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Vladana WORATSCHOVÁ. Posuzování policejní provokace. *Trestněprávní revue*. 2002, 11.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Arizona v. Fulminante, 499 U.S. 279 (1991). In Justia.com [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/279/case.html

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. In Coe.int [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

http://beck-online.cz

Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967). In Justia.com [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/389/347/case.html

Mapp v. Ohio, 367 U.S. 643 (1961). In Justia.com [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/643/case.html

U.S. Constitution: Fourth Amendment. In Cornell.edu [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/constitution/fourth_amendment

Weeks v. United States, 232 U.S. 383 (1914). In Justia.com [online]. [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/232/383/case.html

3. Seznam použité judikatury českých soudů

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.05.2017, sp. zn. 8 Tdo 469/2017

Rozsudek Nejvyšší soudu ČSR z 12.05.1980, sp. zn. 7 Tz 7/80

Usnesení Nejvyššího soudu ČSR z 18.08.1978, sp. zn. 1 To 22/78

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.05.2017, sp. zn. 30 Cdo 3414/2016

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 08.07.1980, sp. zn. Tzv 17/80

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 07.05.1965, sp. zn. 10 Tz 29/65

Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 To 12/92, ze dne 25.03.1992

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25.06.1968, sp.zn. 11 Tz 29/68

Usnesení Nejvyššího soud ČSR ze dne 06.03.1989, sp. zn. 7 To 1/89

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30.03.1994, sp. zn. 1 To 44/94,

Rozhodnutí Nejvyššího soud ČSR dne 12.04.1984, sp. zn. 3 Tz 8/84

Usnesení Nejvyššího soud ČR ze dne 01.10.2014, sp. zn. 8 Tdo 1007/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25.06.1968, sp. zn. 11 Tz 29/68

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 08.01.2002, sp. zn. 5 To 187/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.02.1998, sp. zn. 1 Tzn 28/97

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16.11.1976, sp. zn. 4 Tz 23/76
Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 26.01.200, sp. zn. 7 To 200/2001
Rozhodnutí Nejvyššího soud SSR ze dne 03.06.1976, sp. zn. 4 Tz 98/76
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.12.2012, č. j. 5 Tdo 588/2012-48
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.11.2015, č. j. 5 Tdo 1136/2014-21
Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18.08.1978, sp. zn. 1 To 22/76
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 07.05.1965, sp. zn. 10 Tz 29/65
Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 24.04.1997, sp. zn. 2 Tzn 19/97
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 9. 1994, sp. zn. 4 To 354/94
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 03.05.2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.07.2010, sp. zn. IV. ÚS 1235/09

4. Seznam použité judikatury Nejvyššího soudu USA

Rozsudek Nejvyššího soudu USA ve věci Boyd vs. United States ze dne 01.02.1886
Rozsudek Nejvyššího soudu USA ve věci Weeks v. United States ze dne 24.02.1914
Rozsudek Nejvyššího soudu USA ve věci Mapp v. Ohio ze dne 29.03.2961
Rozsudek Nejvyššího soudu USA ve věci Katz vs. United States ze dne 18.12.1967
Rozsudek Nejvyššího soudu USA ve věci Arizona vs. Fulminante ze dne 26.03.1991

Důsledky porušení předpisů o dokazování pro účinnost důkazů

Abstrakt

Cílem mé diplomové práce je podat co možná nejucelenější pohled na problematiku zákonnosti důkazů v českém trestním procesu. Určování zákonnosti důkazů je obecně chápáno jako určité kritérium hodnocení důkazů, ze zákonnosti důkazu poté vyplývá určitý právní následek, tedy účinnost důkazu, přičemž rozlišujeme účinnost absolutní a relativní.

Diplomová práce je koncipována celkem do 8 kapitol včetně úvodu a závěru. Kapitoly č. 2 a 3 jsou poměrně obecné a mají za úkol představit proces dokazování a poukázat na případné pochybení zákonodárce a nedostatečnost judikatury v těchto procesních základech. V kapitole č. 2 se věnuji vymezení pojmů. V další se poté zabývám vymezením zásad, které platí pro proces dokazování, a pokládám je za důležité, jelikož i tyto zásady musí být dodrženy, aby proces dokazování byl v souladu se zákonem (tedy zákonný). Kapitola č. 4 je věnována představení jednotlivých procesních fází trestního řízení, rovněž také procesním podmínkám, které jsou na dokazování v jednotlivých fázích trestného řízení kladeny.

Další 2 kapitoly (tedy kapitola č. 5 a 6) se dají považovat za těžiště této diplomové práce, kde je rozebírána právě zákonnost důkazů, kritéria určení této zákonnosti. Dále je rozebírána účinnost a neúčinnost, a to jak absolutní, tak i relativní. Důraz kladu primárně na neúčinnost absolutní, kde se věnuji jednotlivým důkazním prostředkům a podstatným procesním pochybením, která jsou judikována tuzemskými soudy, a která ústí do absolutní neúčinnosti důkazů. V závěrečné kapitole své diplomové práce jsem udělala krátké nahlédnutí do praxe v USA, ze které mimo jiné pochází i doktrína „Fruit of the poisonous tree", které je v této diplomové práci také věnována pozornost.

V úplném závěru své diplomové práce se zamýšlím nad úpravou de lege lata a de lege ferenda a pokouším se zužitkovat získané poznatky a nápady, jak by se dala nedostatečnost zákonné úpravy komplexně vyřešit.

Klíčová slova

(dokazování, trestní právo, plody z otráveného stromu)

Breach of evidence rules and its consequences for the effectiveness of evidence

Abstract

The aim of this diploma thesis is to provide a complex overview of the issue of the legality of evidence in the Czech criminal proceedings. The consideration of the legality of the evidence is viewed as a criterion for evaluation of the evidence. As a result of such criteria, there is a legal consequence - the effectiveness of the evidence, that can be absolute and relative. The diploma thesis consists of 8 chapters, including the introduction and conclusion. The first three chapters are general in nature, and they aim to provide an overview of the rules of evidence and point out mistakes of the lawmakers and inadequacy of the case law in these procedural aspects. I first introduce the terminology. The following chapter is devoted to basic principles that are applied in the rules of evidence. I consider them to be very important as these must be followed in order for the evidence process to be considered lawful. Chapter 4 deals with the introduction of individual phases of the criminal proceedings.

Next 2 chapters (chapter 5 and 6) are the core of the thesis as they analyze the legality of the evidence and the criteria used to determine such legality. Next, the effectiveness and nullity is analyzed also in the context of absolute and relative. I focus mainly on the absolute nullity, where I discuss the particular forms of evidence and grave failure to comply with the legal procedure that is subject to the Czech case law, which rules an absolute nullity of the evidence.

The final chapter of my diploma thesis is devoted to a short description of the situation in the USA, the homeland of the doctrine “Fruit of the poisonous tree”, which is also discussed in the thesis. The conclusion of the thesis describes my views on the provisions de lege lata and de lege ferenda, where I offer my insights and ideas on how to improve the current legislature and make up for the inadequacy of the current case law.

Keywords

(evidence, criminal law, fruit of the poisonous tree)